

Återfall i brott bland ungdomar dömda till fängelse respektive slutna ungdomsvård

Tove Pettersson

Återfall i brott bland ungdomar dömda till fängelse respektive sluten ungdomsvård

Tove Pettersson

Författarpresentation

Tove Pettersson är docent i kriminologi vid Stockholms universitet. Hennes forskning har främst rört sig över tre olika områden: brottsliga nätverk, genus- och etnicitetsperspektiv på brott samt diskriminering inom rättsväsendet. Under tiden 2005–2008 arbetade hon som forskningsledare vid Statens institutionsstyrelse med inriktning på ungdomsvården. Sedan 2009 arbetar hon som lektor och forskare vid Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Beställs genom SiS hemsida: www.stat-inst.se
Rapport 2/10
ISSN 1403-1558

Tryck: Edita Stockholm 2009

Förord

År 1999 infördes LSU, sluten ungdomsvård som ny påföljd för ungdomar som begår allvarliga brott i åldern 15–17 år. Påföljden skulle ersätta fängelse för personer under 18 år och dess verkställighet lades på Statens institutionsstyrelse. I denna undersökning studeras två olika grupper ungdomar; dels de som innan LSU tillkom dömdes till fängelse och dels de som från och med 1999 dömdes till sluten ungdomsvård. Ungdomarnas tidigare brottslighet, domen till fängelse respektive sluten ungdomsvård och deras senare brottslighet studeras med hjälp av lagföringsregistret.

Granskningen av dem som dömdes till sluten ungdomsvård och de ungdomar som tidigare dömdes till fängelse visar att grupperna inte är jämförbara. I den grupp som dömdes till sluten ungdomsvård ingår nämligen ungdomar som tidigare dömdes till vård inom socialtjänsten. Studien kan därför inte peka på vilken påföljd som ger bättre eller sämre resultat eftersom grupperna i utgångspunkten är olika. Resultatet antyder däremot att de som dömts till sluten ungdomsvård har en tyngre brottsbelastning i form av högre andel tidigare lagföringar och därmed större risk för återfall. Uppföljningen av gruppernas brottslighet tre år efter den aktuella domen visade också att de som dömts till sluten ungdomsvård återföll i större utsträckning än de som dömdes till fängelse. Vid jämförelse mellan typ av brott (huvudbrott) och strafftid visade det sig också att strafftiden vid sluten ungdomsvård var längre än för fängelse. Dessutom blir den faktiska vistelsetiden på institution/anstalt längre vid LSU-påföljd eftersom det där inte finns möjlighet till villkorlig frigivning såsom vid fängelsestraff.

De som återföll i brott efter sluten ungdomsvård hade avvikit i högre utsträckning jämfört med dem som inte återföll i brott. Vidare var återfallen relativt sett fler bland de ungdomar som inte hade tillgång till vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet.

De rön som presenteras i rapporten understryker behovet av fortsatta studier av vad som påverkar återfall. Det omfattar såväl de omständigheter ungdomarna lever i, deras skolgång, kamrater och så vidare, som de insatser de får under verkställigheten. Som ett led i att skaffa bättre underlag för studier av olika behandlingsinsatserns effektivitet håller SiS nu på att utveckla ett kvalitetsregister för såväl ungdoms- som missbruksvården.

För att minska återfall ska enligt all forskning och erfarenhet insatser som görs under institutionsvistelse följas av insatser vid utslussning och i efter-

vård. Under 2009 har Justitiedepartementet utarbetat ett förslag om förbättrad utslussning för LSU-dömda. SiS välkomnar en sådan förändring av innehållet i påföljden.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ewa Persson Göransson', written in a cursive style.

Ewa Persson Göransson
Generaldirektör

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	7
Syfte och frågeställningar	9
Bakgrund	11
Påföljder för unga lagöverträdare	11
Återfall i brott	12
Inledning och avgränsning	12
Kriminalstatistiken	13
Andra återfallsstudier	14
Uppföljning av ungdomssanktion i Danmark	18
Genomförande och material	25
Material	25
Bortfall	27
Begränsningar	28
Resultat	31
Jämförelse mellan dömda till fängelse och slutna ungdomsvård	31
Tidigare brottsbelastning	31
Huvudbrott vid ingångslagföringen	36
Återfall i brott	39
Dömda till slutna ungdomsvård	44
Förändringar över tid som påföljden existerat	44
Vad utmärker dem som inte återfaller i brott?	45
Tidigare brottsbelastning	46
Brott i domen, ålder och faktorer relaterade till institutionstiden	49
Vad skiljer dem som begår mer allvarliga nya brott från dem som inte gör det?	54
Diskussion	55
Referenser	61
Tabellbilaga	64
Appendix	73

Sammanfattning

I denna studie jämförs ungdomar som före införandet av sluten ungdomsvård dömdes till fängelse och de som dömts till sluten ungdomsvård (LSU) med avseende på tidigare och senare brottslighet. I studien ingår 470 ungdomar dömda till fängelse (åren 1991–1998) och 371 ungdomar dömda till sluten ungdomsvård (åren 1999–2003). Data över brottslighet har hämtats från lagföringsregistret och ungdomarna följs upp tre år efter den första lagföringen till fängelse eller sluten ungdomsvård. För LSU-dömda granskas dessutom dels om det sker någon förändring i återfall över tid som LSU funnits, dels vad som kännetecknar den lilla grupp ungdomar som inte återfallit i brott.

Det visar sig att de som döms till sluten ungdomsvård inte motsvarar den grupp ungdomar som tidigare dömdes till fängelse. Till gruppen som döms till sluten ungdomsvård har tillkommit ungdomar som tidigare dömdes till vård inom socialtjänsten. Det innebär att resultatet inte kan tolkas i termer av vilken påföljd som ger bättre eller sämre resultat, eftersom det inte är fråga om samma grupp brottsliga ungdomar. Vid granskningen av tidigare brottslighet visar det sig att båda grupperna har mycket tung tidigare belastning trots sin ringa ålder. De som dömts till sluten ungdomsvård har dock en i vissa avseenden tyngre tidigare brottslighet. Huvudbrotten i den dom som inneburit fängelse eller LSU har dock stora likheter. Trots detta har strafftiden ökat i och med införandet av sluten ungdomsvård, och ungdomar som begått allvarliga brott hålls inom låsta former länge tid än tidigare. Detta är inte i enlighet med lagstiftarens intentioner när påföljden infördes. När gruppernas brottslighet inom tre år efter domen till LSU eller fängelse jämförs visar det sig att båda grupperna återfallit i brott i hög utsträckning. Av de fängelsedömda har 60 procent och av LSU-gruppen 68 procent en ny dom inom tre år. Det är också en hög andel som återfallit i allvarligare brottslighet som lett till en ny dom till fängelse eller LSU. För de fängelsedömda är det 33 procent och för de LSU-dömda 50 procent som har ny sådan påföljd. De som dömts till sluten ungdomsvård har även mer återfall i våldsbrott och i narkotikabrott än de fängelsedömda. Vid kontroll för den tyngre tidigare belastningen minskar skillnaderna mellan grupperna, i vissa fall försvinner de helt. Men det återstår fortfarande en del skillnader i exempelvis återfall i tyngre brottslighet respektive i narkotikabrott.

Några skillnader i återfall över tid (LSU) kan inte påvisas. Vid jämförelse mellan dem som inte återfallit i brott och dem som återfallit visar det sig, helt i linje med tidigare forskning, att de som inte återfallit är mindre brottsbelastade

före den aktuella domen. Huvudbrotten i domen till LSU är dock tämligen lika mellan grupperna. De som inte återfaller har avvikit mindre under institutionstiden. De har också haft mer permissioner än de som återfallit. Det går dock inte att avgöra om öppenheten i sig haft betydelse, eller om det är andra faktorer som påverkar både möjligheten till permissioner och återfall i brott. Den tidigare brottsligheten är dock inte relaterad till permissionerna. Ur verksamhetssynpunkt bör SiS fundera över såväl betydelsen av öppenhet som att se hur man kan motverka eventuella negativa effekter av den ökade strafftiden. Två frågor som dessutom kan anses vara relaterade till varandra.

*

I författandet av denna rapport har jag fått bra och viktiga synpunkter från ett antal personer som jag vill passa på att tacka. Felipe Estrada och Sven Granath, båda vid Brottsförebyggande rådet, har läst och gett värdefulla kommentarer på ett första utkast av rapporten. Hanns von Hofer har sedan kommenterat en omarbetad version av rapporten vid ett seminarium på Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Under bearbetningen av data har Gaia Slawomirska och Sofie Mörner hjälpt mig att koda materialet. Jag vill också tacka personal på SiS FoU-enhet som i olika omgångar läst och gett synpunkter. Allihop, tack ska ni ha för er tid och hjälp!

Syfte och frågeställningar

I Sverige infördes 1999 en ny påföljd genom Lagen om slutna ungdomsvård (LSU) som skall verkställas vid ett särskilt ungdomshem. I proposition 1997/98:96 anges flera skäl till varför påföljden införs. Ett viktigt argument är målsättningen att följa FN:s barnkonvention som anger att alternativ till fängelse ska finnas för personer under 18 år. Det framhålls även att en placering inom kriminalvården innebär en ökad risk för att den unge uppfattar detta som en bekräftelse på sig själv som kriminell samt att fängelsestraff är förenat med särskilda risker för unga personer. Det anses inte heller rimligt att bestraffa unga personer lika hårt som vuxna. Samtidigt lyfts det fram i propositionen att det föreligger ett behov av att det för unga lagöverträdare som begår mycket allvarliga brott finns en påföljd som "i rimlig utsträckning avskräcker från brott, tydligt markerar grundläggande gränser och dessutom svarar mot de krav samhället ställer på rättvisa inom straffskipningen" (s. 153). Argumentationen anknyter således till den kritik som riktats mot den så kallade behandlingstanken inom straffrätten, i form av att detta bland annat riskerar att bryta mot de straffrättsliga principerna om proportionalitet och förutsägbarhet. Det framhålls även att restriktiviteten med att döma till frihetsberövande påföljd ska gälla även framöver, vilket innebär att förutsättningarna för att döma till slutna ungdomsvård ska vara desamma som vid fängelse. Det vill säga, inget annat påföljdsalternativ ska kunna komma i fråga och det ska föreligga synnerliga skäl för att påföljden ska användas. Samtidigt som det poängteras att tiden för slutna ungdomsvård ska följa brottets straffvärde, framhålls att vid *verkställigheten* av påföljden ska den unges behov av vård tillmätas stor betydelse. Även om strafftiden inte ska vara beroende av vårdbehovet ska alltså innehållet i påföljden vara det.

Syftet med denna studie är att jämföra de ungdomar 15–17 år som före den nya lagstiftningen dömdes till fängelse med de ungdomar som senare dömts till slutna ungdomsvård. Bland annat mot bakgrund av att det är en ny påföljd är det viktigt att följa upp vad som skett med den grupp ungdomar som berörs. Det är också viktigt mot bakgrund av att det är de ungdomar som begår de allvarligaste brotten.

Jämförelsen mellan grupperna avser dels om det är samma grupp ungdomar, ur brottsbelastningssynpunkt, som dömts till slutna ungdomsvård som till fängelse, dels hur återfall i senare brottslighet ser ut för de två grupperna. I materialet ingår ungdomar dömda till fängelse åren 1991–1998 och ungdomar dömda till slutna ungdomsvård åren 1999–2003. Den första frågeställningen motiveras både mot bakgrund av att lagstiftarens avsikt är att slutna ung-

domsvård skall användas för samma brott som ungdomar tidigare dömdes till fängelse för (prop 1997/98: 96) samt att tidigare brottsbelastning har stor betydelse för risken för återfall i brott (Brå 2000a & 2004a; Nilsson 2002; Krantz, Lindsten & Ahlström 2000).

De frågeställningar som ska besvaras i denna del är följande:

1. Har de ungdomar som tidigare dömdes till fängelse liknande tidigare brottsbelastning som de ungdomar som dömts till LSU?
2. Är brotten i första fängelsedomen respektive första domen till sluten ungdomsvård lika allvarliga?
3. Förekommer några skillnader i återfall i brott mellan dem som dömts till fängelse och dem som dömts till LSU?

Ytterligare frågor som studeras berör enbart de ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård. För det första undersöks om det finns skillnader mellan de första åren LSU-påföljden existerade (och var i en uppbyggnadsfas) och senare år. För det andra om några faktorer som hör samman med själva institutionstiden samvarierar med återfall i brott.

De frågeställningar som ska besvaras i denna del är följande:

4. Förekommer några skillnader i återfall i brott mellan dem som dömts till LSU under den första tiden påföljden existerade jämfört med senare år?
5. Vad kännetecknar den grupp ungdomar inom LSU som *inte* återfaller i brott jämfört med dem som återfaller?

Det bör dock påpekas att detta inte är vare sig en effektstudie av olika påföljder eller en utvärdering av fängelse eller slutet ungdomsvård. Sådana ambitioner tillåter inte materialet, bland annat med tanke på att det inte finns några uppgifter om själva innehållet i de olika påföljderna.

Bakgrund

Påföljder för unga lagöverträdare

Granath (2007) har studerat utvecklingen av dels påföljder för personer 15–17 år åren 1980–2005, dels brottsrubriceringen vid våldsbrott med dödlig utgång för samma åldersgrupp och samma tidsperiod. Generellt minskar antalet lagföringar mot personer i åldern 15–17 år under den studerade perioden. Minskningen sker dock huvudsakligen tidigare under perioden än under de år som ingår i föreliggande studie (s. 51), det vill säga före år 1988 vilket är det första året som tidigare brottslighet ingår. En annan utveckling är att andelen lagföringar för misshandel och olaga hot ökar medan andelen lagförda för olika stöldbrott minskar (s. 53). Även om skillnaden är störst mellan de tidigare åren och senare år, kan ändå skillnader i detta avseende urskiljas under den tidsperiod som den här genomförda studien omfattar.

Utvecklingen av typ av lagföring (domar, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse) för personer 15–17 år, under de år som denna studie omfattar (inklusive uppgifter om tidigare brottslighet innehåller materialet lagföringsuppgifter från 1988 och framåt) ser ut enligt följande: Åtalsunderlåtelse har under de första åren minskat kraftigt för att sedan ligga på en relativt stabil nivå. En viss minskning kan dock anas under 2000-talet. Andelen domar ökar under hela perioden, medan strafförelägganden ligger relativt konstant under perioden. Sammantaget visar analysen av utvecklingen av påföljder för personer 15–17 år att dessa blivit mer ingripande (ex oftare överlämnande till vård inom socialtjänsten än böter; se även Brå 2005) samt att frihetsberövande påföljder oftare används under den senare delen av den undersökta perioden. Dessa resultat kan inte förklaras av förändringar i brottsligheten, förändrad åldersstruktur inom gruppen, kön eller utländsk bakgrund hos de lagförda, eftersom förändringarna kvarstår vid kontroll för dessa faktorer.

För de allvarligaste våldsbrotten har påföljderna blivit allt strängare, vilket ligger i linje med en allmänt lägre tolerans för våldsbrott som kunnat konstateras såväl i Sverige (Estrada 1999) som i exempelvis Danmark (Balvig 2006). Granath (2007; se även Kuhlhorn 2002) menar att utvecklingen kan tolkas i termer av så kallad net-widening, dvs att rättssystemets "nät" vidgas och fångar upp fler kategorier av lagöverträdare. Han menar att "(p)åföljdssystemet byggs ut i sina alternativa delar för att avleda vissa grupper av lagöverträdare från de traditionella reaktionerna, men istället är det andra grupper av lagöverträdare (som tidigare tilldelats mindre ingripande sanktioner) som blir föremål för de alternativa påföljderna" (s. 84). I en uppföljning av slutna ungdomsvård har Brottsförebyggande rådet belyst frågan om "net-widening" genom enkätfrågor

till domare. En majoritet av dessa menade att orsaken till att fler ungdomar döms till sluten ungdomsvård än till fängelse var just att LSU bedöms som en lämplig påföljd för fler typer av brott och fler grupper av ungdomar än vad fängelse gör (Brå, Statens institutionsstyrelse & Socialstyrelsen 2002, s. 19). Granaths (2007) studie visar även att för det grövsta ungdomsvåldet, det med dödlig utgång, har domstolarna förskjutit sin bedömning av brotten på så sätt att en större andel av dessa bedöms som dråp och mord jämfört med tidigare, när andelen vållande till annans död var vanligare.

Mot bakgrund av Granaths studie kan det förväntas en del skillnader mellan gruppernas brottslighet. De som dömts till sluten ungdomsvård bör dels ha högre andel våldsbrott, dels högre andel domar jämfört med de tidigare fängelsedömda (det vill säga innan LSU infördes). Om en sådan förskjutning mot mer våldsbrott har skett kan detta antas leda till en viss ökning av strafftiderna på grund av den allmänt minskade toleransen gentemot våld i samhället och inom rättsväsendet.

Återfall i brott

Inledning och avgränsning

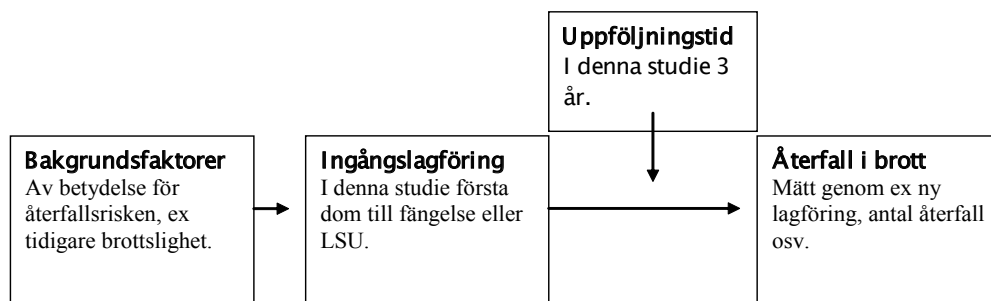
Återfall i brott är ett område som studerats såväl internationellt som inom svensk forskning. Den internationella forskningen kommer inte att beröras, utan redovisningen fokuserar på svenska studier. Undantaget är två studier som följer upp den nyligen införda "ungdomssanktionen" i Danmark. Den ena av dessa följer upp ungdomar som varit föremål för sanktionen efter att den pågått en tid och den andra är en effektstudie av sanktionen.

Internationellt finns många studier som behandlar frågan om återfall i brott efter olika behandlingsinsatser (Andrews & Bonta 2003; Lipsey & Wilson 1998; Andreassen 2003). Särskilt relevant i sammanhanget är Andreassens (2003) systematiska genomgång av internationell forskning om institutionsbehandling av ungdomar med antisocial problematik. Han har särskilt sökt efter relevant nordisk forskning. Det är den mest omfattande genomgången av studier som gjorts inom liknande kontext som de särskilda ungdomshemmen, det vill säga samhälleliga förutsättningar som är desamma eller liknande som i Sverige, liksom att studierna avser institutionsbehandling av ungdomar.¹ Andreassens genomgång har resulterat i en behandlingsmodell, MultiFunC, som just nu provas i Sverige och Norge. Men eftersom detta inte är en studie där effekter av olika behandlingsinsatser utvärderas kommer detta forsknings-

¹ Många av de metaanalyser som genomförts inom behandlingsområdet innehåller huvudsakligen studier på amerikanska, brittiska eller kanadensiska förhållanden och avser både öppenvårdsinsatser och institutionsbehandling. Även om studier från dessa kontexter ingår i Andreassens genomgång, har särskild vikt lagts vid att även hitta relevant nordisk litteratur. I många metaanalyser ingår dessutom ofta ungdomar med en lägre grad av problem än hos dem som placeras på särskilda ungdomshem, eftersom även öppenvård omfattas.

område inte att tas upp i genomgången. Den forskning som presenteras nedan utgörs istället av mer traditionella kriminologiska studier av återfall i brott.

En modell över hur återfallsstudier vanligtvis läggs upp framgår av figur 1.

Figur 1. Modell över en återfallsstudie

I de studier som redovisas nedan används både olika mått på återfall och olika långa uppföljningstider (och olika typer av ingångslagföringar eller brott som startpunkt). Jag har så noggrant som möjligt redogjort för de olika studiernas utgångspunkter i detta avseende. Skillnaderna innebär dock att direkta jämförelser mellan studierna inte är möjliga, vilket också gäller för jämförelserna med data i denna undersökning. Men de generella slutsatserna är trots dessa brister relevanta.

Kriminalstatistiken

Brottsförebyggande rådet (2004a) har sammanställt återfall i brott för personer lagförda åren 1995–1998. Av samtliga lagförda återföll en tredjedel i ny lagföring inom tre år, och av dem 15–17 år hade 40 procent återfallit. Brå:s genomgång visar inte på några större skillnader mellan olika åldersgrupper (s. 13). Män återfaller oftare än kvinnor, men skillnaden gäller framför allt de kvinnor och män som inte har någon tidigare lagföring. Tidigare brottsbelastning är den mest centrala faktorn för sannolikheten att återfalla i brott. Av dem som debuterade i lagföring återföll 21 procent inom tre år, av dem med 3–4 tidigare lagföringar fem år tillbaka i tiden återföll 71 procent och av dem med tio eller fler tidigare lagföringar (fem år tillbaka) återföll nästan alla, 96 procent. Den grupp som ingår i denna studie kan, till skillnad från dem i Brå:s studie, inte följas fem år tillbaka i tidigare lagföringar före ingångslagföringen. De är helt enkelt för unga för det. Men som kommer att framgå av resultatredovisningen nedan har många av dem lyckats samla på sig en ansevärd mängd tidigare lagföringar under den korta tid som de kunnat lagföras före det brott som lett till fängelse eller slutna ungdomsvård.

Återfallsfrekvensen varierar även med typ av brott och typ av påföljd (Brå 2004a). De som lagförts för narkotikabrott och allvarigare tillgreppsbrott (ex rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel, grov stöld och stöld) har högst återfall. 63–71 procent av dessa återföll inom tre år. Köhlhorn (2002, s. 25) visar dock att i åldersgruppen 15–17 år har de som lagförts för våldsbrott högst återfallsfrekvens. Vidare visar rapporten från Brå att av dem som fick påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten återföll 71 procent inom tre år och av de fängelsedömda 58 procent. Återfallsfrekvensen varierar även med fängelsestraffets längd, där de som dömts till medellånga fängelsestraff (2–6 månader) har högst återfall. Av dem som fått fängelsestraff som är 2–6 månader långa återföll tre fjärdedelar i brott som lett till ny lagföring inom tre år.

I tabell 1 följer en sammanställning av den statistik Brå redovisar om återfall i brott för pojkar som är 15–17 år vid lagföringen under de år som undersökningen omfattar.²

Tabell 1. Andel med återfall i ny lagföring inom tre år bland pojkar mellan 15 och 17 år. Procent

År	Samtliga	Tidigare lagföringar				
		0	1–2	3–4	5–9	10–
1991 (N=11 484)	45	39	63	83	94	100
1992 (N=10 700)	45	39	63	84	93	100
1993 (N=10 456)	44	38	62	81	93	100
1994 (N=9 868)	46	40	62	85	88	82
1995 (N=11 087)	45	40	63	85	90	100
1996 (N=9 122)	47	39	66	78	92	100
1997 (N=9 350)	44	38	65	82	93	100
1998 (N=8 796)	44	38	62	82	93	100
1999 (N=7 486)	45	39	64	82	93	100
2000 (N=7 536)	46	40	64	89	91	100
2001 ³	-	-	-	-	-	-
2002 (N=7 741)	43	37	64	84	91	-
2003 (N=7 612)	45	39	65	86	100	-

Källa: Brottsförebyggande rådet

Som framgår av tabellen är återfallsmönstren hos lagförda 15–17-åriga pojkar relativt stabila över åren. Den centrala betydelse som tidigare lagföringar har för risken att återfalla är tydlig.

Andra återfallsstudier

Lenke (1977/2009) har i ett longitudinellt datamaterial följt upp ungdomars återfall i brott. Populationen utgörs av ungdomar som år 1969 förekom som misstänkta för brott. Dessa följs upp fram till och med år 1975. I materialet

² Att endast pojkar redovisas beror på att endast pojkar ingår i denna studie.

³ Siffror för lagförda år 2001 redovisas inte. Endast en sammanställning, som är mindre detaljerad än vad som krävs för denna tabell finns för år 2001.

ingår både straffmyndiga och icke straffmyndiga ungdomar och ungdomarnas ålder sträcker sig från 11 till 17 år. Lenke konstaterar bland annat att biltillgrepp som första brott (mätt genom första upprättade personblad om brottslighet) är särskilt utmärkande för risken för återfall i brott hos ungdomar. Men även de ungdomar som misstänkts för andra stöldbrott, inbrott och misshandel har förhållandevis höga andelar återfall.

Brå (2000a) har senare genomfört en liknande studie. Denna studerar lagförd brottslighet hos dem som föddes 1960.⁴ Även i denna visar det sig att vilken typ av brott en person debuterar i, i form av huvudbrott vid första lagföring, har betydelse för risken att återfalla i brott. Brå kallar de brott som ökar sannolikheten för att personen senare ska lagföras för många brott, för strategiska brott. Det brott som i särskilt hög grad utgör ett strategiskt brott är tillgrepp av fortskaffningsmedel, men även rån och stöld predicerar en fortsatt omfattande brottslighet. Av stor betydelse har också debutålder för fortsatt brottslighet, på så sätt att de som debuterar tidigt betydligt oftare fortsätter med omfattande brottslighet än de som debuterar sent. För dem som debuterar i lagföring i åldern 15–17 år, vilket alltså gäller för samtliga personer som ingår i denna studie, blir betydelsen av vilket brott en person debuterar i betydligt mindre. Det är fortfarande tillgrepp av fortskaffningsmedel som är det mest strategiska brottet, men skillnaden jämfört med andra brottstyper är betydligt mindre. För dem som debuterar mellan 15 och 17 år utgör debut i narkotikabrott en lika stor risk för att återfinnas bland dem med fortsatt omfattande brottslighet som tillgrepp av fortskaffningsmedel, medan stöld, olaga hot och misshandel kommer därefter (rån finns ej med i analysen av unga debutanter eftersom antalet rånbrott är för litet). Detta innebär att debutbrottet är mindre betydelsefullt i termer av strategiskt brott för dem som debuterar tidigt. Debutbrott för grupperna kommer att jämföras i undersökningen, men dessa kan alltså förväntas ha mindre betydelse för denna grupp än i Brå:s undersökning.⁵ Det bör också hållas i minnet att det inte är givet att det är samma brott som är strategiska för de ungdomar som följs upp i denna studie (födda mellan år 1973 och 1990) som för dem födda 1960.

Även inom kriminalvården görs en del uppföljningsstudier som mäter återfall i brott. Även om dessa handlar om vuxna är deras generella resultat om faktorer som påverkar återfallsrisken av intresse för denna undersökning. I en studie av långtidsdömda vuxna fångar (minst fem års fängelse) har Gustavsson och Rehme (1999) följt upp återfall i brott inom fyra år efter frigivning. Av

⁴ Jämförelsegrupper med födda andra år ingår också men här redogörs enbart för studiens resultat för dem som föddes 1960.

⁵ Brå analyserar även andra brottet samt kombinationer av första och andra brottet, men eftersom debutålder så tydligt minskar betydelsen av debutbrott, liksom för huvudbrott vid andra lagföringen, går jag inte närmare in på vad dessa analyser visade, mer än att kort kan sägas att brottet tillgrepp av fortskaffningsmedel framstår som än mer strategiskt vid kombinationen av första och andra lagföring.

de 101 uppföljda fängelsedömda männen hade 38 återfallit i nytt brott som lett till en kriminalvårdspåföljd inom fyra år. Viktigast för risken för återfall var missbruk (79% återfall), tidigare kriminalvårdserfarenhet (68%) och att de inte hade någon sysselsättning vid tiden för frigivning (66%). I en annan uppföljning av kriminalvårdens klienter (Krantz, Lindsten & Ahlström 2000) har frigivna åren 1994–1998 följts upp utifrån om de återfallit i ny dom till kriminalvårdspåföljd.⁶ Frigivna under åren 1994–1996 kunde följas i tre år medan övriga hade kortare uppföljningstid.

Eftersom fokus i denna studie är återfall inom tre år begränsar jag mig till att redovisa resultaten från treårsuppföljningen. Cirka 40 procent av dem som frigivits från fängelse hade återfallit i ny kriminalvårdspåföljd efter tre år och nästan en tredjedel till ny anstaltsvistelse. Det var de dömda till fängelse som återföll mest och särskilt de som fått medellånga (över 2 månader men under två år) fängelsestraff. Även här finns starka samband mellan tidigare belastning och återfall. Krantz, Lindsten & Ahlström (2000) gör också jämförelser av särskilda riskgrupper utifrån kombinationer av ålder och tidigare belastning uppdelat på olika kriminalvårdspåföljder och brottstyper. Unga personer (under 25 år) återfinns ofta bland dem som har hög återfallsrisk. Exempelvis har unga med tidigare belastning som dömts för våldsbrott, narkotikabrott eller tillgreppsbrott hög återfallsrisk oavsett påföljd. Unga dömda till medellånga fängelsestraff för rån och med tidigare belastning har också mycket hög återfallsfrekvens (ca 70%). En senare uppföljning av kriminalvårdens klienter visar på liknande resultat (Krantz & Lindsten 2005).

Nilsson (2002) har i en undersökning om fångars levnadsförhållanden undersökt hur olika faktorer påverkar risken för återfall i brott. Studien utgår ifrån intervjuer av ett urval av fångar inskrivna 1997. Bortfallet är 24 procent och motsvarar ungefär det bortfall som brukar förekomma i de nationella levnadsnivåundersökningarna, vilka utgör ett jämförelsematerial. I den del där återfall i brott, vilket definieras som ny lagföring som resulterat i en ny kriminalvårdspåföljd (s. 138) undersöks hur olika levnadsnivåfaktorer är relaterade till återfall i brott. Av dem som kunnat följas upp under tre års tid har 49 procent återfallit i ny kriminalvårdspåföljd och 42 procent i brott som resulterat i en ny fängelsepåföljd. Särskilt hög återfallsrisk hade de vars huvudbrott utgjordes av tillgreppsbrott, i synnerhet i kombination med narkotikabrott (s. 148–149). De faktorer som visar störst skillnader i återfall av levnadsnivåresurser är utbildning och sysselsättning, där de med lägre utbildning och de som varken hade arbete eller studerade hade högst återfall (s. 142). Återfallsfrekvensen är också högre vid ansamling av flera olika resursbrister, framför allt skiljer sig

⁶ I begreppet kriminalvårdspåföljder ingår både fängelse och frivård, ex skyddstillsyn. Definitionen av återfall är alltså snävare än i undersökningar som använder sig av ny lagföring oavsett påföljd som mått på återfall. I denna studie kommer flera olika mått på återfall att användas, dock inte ny kriminalvårdspåföljd.

extremgrupperna åt, de helt utan aktuella problem och de med fem eller fler (s. 143). Liksom i andra studier har fångar med missbruksproblem, narkotika eller blandmissbruk, högre återfallsrisk, vilket även gäller dem som uppger att de har högre grad av kriminellt umgänge (s. 145–146).

Nilsson (2002) visar dock att även om välfärdsproblem har en självständig betydelse för risken för återfall i brott skiljer tidigare anstaltsvistelser (förekomst och frekvens) bättre ut dem som återfaller.⁷ Det innebär att tidigare brottslighet är den viktigaste faktorn för återfall i brott. Nilsson påpekar dock att tidigare brottslighet/anstaltsvistelse och resursbrister ofta samvarierar. Det visade sig även att yngre återföll i högre utsträckning än äldre fängelsedomda. En annan viktig faktor för återfall var den intervjuades syn på de egna möjligheterna att undvika att återfalla i brott. Av dem som uppgav att de ansåg att deras möjligheter att undvika återfall var mycket små återföll 87 procent, medan de som uppgav att deras chanser var mycket stora återföll i 26 procent av fallen.

En annan faktor som kan ha betydelse för återfall i brott är så kallad "misconduct" under själva institutionstiden. French och Gendreau (2006) tar exempelvis upp att behandlingsprogram som riktar in sig på att även minska "prison misconduct" verkar vara mer effektiva än de som inte har sådana inslag. I denna studie finns inga variabler som mäter misskötsamhet mer än avvikningar under institutionstiden, men samband mellan avvikningar och återfall i brott kommer att redovisas.

Rydén-Lodi m fl (2005) menar att forskningen om återfall sällan studerat varför kriminella avslutat en brottslig karriär men att fokus oftast är på dem som återfaller. I deras studie intervjuades 100 män i fängelse om ett antal bakgrundsfaktorer, såsom uppväxt, socialt stöd, missbruk, skola m m. Dessa följdes sedan upp i registerdata⁸ tre år senare för att studera de undersökta faktorernas betydelse för upphörande med brottslighet.⁹ Endast nio procent av männen var helt brottsfria (enligt registerdata) tre år efter frigivning, medan 79 procent hade en eller flera nya fängelsedomar. Resterande personer hade återfallit i brott men av mindre allvarlig karaktär. Vad som utmärker dem som inte återföll var att de inte hade något pågående missbruk, de hade bostad

⁷ Av dem med 3–4 tidigare anstaltsvistelser återföll 79 procent i ny kriminalvårdspåföljd och av dem med 5 eller fler 95 procent. De utan tidigare anstaltsvistelser återföll i 23 procent av fallen.

⁸ Det anges att männen följts upp i "Polisregistret" (Rydén-Lodi m fl 2005, s. 20). Vad som avses med det är något oklart, men eftersom det förekommer information om påföljd har jag utgått ifrån att det är lagföringar som används som mått på återfall.

⁹ Det går inte att utifrån rapporten bilda sig en uppfattning om det är ett representativt urval, en totalundersökning eller något annat urvalsförfarande, men de urvalskriterier som använts är: intagna på fängelse i stockholmsregionen, födda mellan 1959 och 1966 (utgör ev inte urvalskriterium utan bara beskrivning av gruppen), minst tre fängelsedomar bakom sig och en sammanlagd strafftid på minst ett års fängelse. Ingen hade heller mer än nio månader kvar till frigivningen (Rydén-Lodi m fl 2005, s. 10).

och ett stöttande socialt nätverk omkring sig. De visade även upp förändrade värderingar gentemot kriminalitet och umgicks mindre med kriminella vänner. Det finns dock inga signifikanta skillnader i debutålder för brottslighet mellan dem som är helt brottsfria och dem som har fyra eller flera nya fängelsedomar inom tre år. Mot bakgrund av att de ungdomar som döms till sluten ungdomsvård har en extremt hög återfallsrisk är det även av intresse att närmare granska vad som kännetecknar de ungdomar som *inte* återfaller. Inte minst för dem som arbetar med ungdomarna vid särskilda ungdomshem är detta intressant.

Uppföljning av ungdomssanktion i Danmark

Slutligen redovisas två uppföljningsstudier som gjorts av den nyligen införda påföljden *ungdomssanktion* i Danmark (Justitieministeriets forskningsenhet 2006; Clausen & Kyvsgaard 2009). Ungdomssanktion infördes år 2001 och riktar sig mot ungdomar som begår allvarliga brott före 18 års ålder. Målgruppen för sanktionen är avgränsad till fyra kriterier, vilka utöver åldern och brottslighetens allvarliga art är att den unge ska ha ett omfattande behandlingsbehov och att straffet, om det hade blivit fängelse, skulle vara mellan 30 dagar och 1,5 år (Clausen & Kyvsgaard 2009, s. 5).

Ungdomssanktionen är uppbyggd på så sätt att den normalt sett ska genomföras under två år under vilka den unge genomgår tre olika faser. I den första fasen vistas den unge på så kallade säkra avdelningar. Denna fas är den kortaste och ungdomarna har i genomsnitt vistats i knappt två månader på en (eller flera) sådan avdelning. Detta är sannolikt den fas som mest påminner om verkställighet av sluten ungdomsvård vid ett särskilt ungdomshem, även om verkställigheten av sluten ungdomsvård mot slutet av placeringen kan övergå i mer öppna former. Fas två är den längsta fasen och ungdomarna vistas i genomsnitt i knappt ett år i denna fas. Ungdomen kan vistas på en öppen institution eller inom så kallad socialpedagogisk verksamhet i denna fas. Slutligen kommer fas tre som är en utslussningsfas där ungdomarna i genomsnitt befunnit sig i knappt åtta månader. Det är inte alla ungdomar som genomgår alla tre faserna, men en stor del av dem gör så (Justitieministeriets forskningsenhet 2006).

Som framgår finns det stora skillnader mellan den danska ungdomssanktionen och sluten ungdomsvård. Påföljderna är uppbyggda på olika sätt, och även om det inte har studerats hur "låst" fas 1 är jämfört med vistelse vid en LSU-institution, liksom hur "öppen" fas 2 är jämfört med vistelsen vid en LSU-institution under utslussning, tycks det som att ungdomarna i Danmark som dömts till ungdomssanktion vistas mer tid i öppnare former än de som i Sverige dömts till sluten ungdomsvård. Samtidigt är den danska ungdomssanktionen i allmänhet två år medan LSU varierar mellan två veckor och fyra år. Den genomsnittliga strafftiden vid LSU-domar (tio månader) är mindre än hälften av de två år som ungdomssanktionen omfattar (Allmän SiS-rapport

2006:6, s. 54). Selektionen till att få påföljderna skiljer sig också åt. I Danmark finns exempelvis ett krav på att det ska föreligga behandlingsbehov medan det i den svenska reformen tydligt påtalades att behandlingsbehovet inte ska vara relevant för själva utdömandet av påföljden. Det innebär att för svenska förhållanden ersätter påföljden i stort sett alla fängelsepåföljder för ungdomar 15–17 år medan det i Danmark är en mer selektiv grupp som kommer i fråga för påföljden (selektionen beskrivs nedan).

Trots de skillnader som finns är det intressant att se hur det går för de ungdomar som fått den nya sanktionen i Danmark. Vid jämförelsen bör dock hållas i minnet att påföljdernas innehåll är olika. Det är dessutom andra kriterier för att dömas till ungdomssanktion än till sluten ungdomsvård, vilket påverkar vilka ungdomar som får respektive påföljd.

Den första studien (Justitieministeriets forskningsenhet 2006) följer de 147 första utdömda fallen av ungdomssanktion och omfattar både uppgifter från kommunen om hur själva sanktionen efterlevts, vad den innehållit osv samt registerdata om kriminalitet för de ungdomar som ingår. Ungdomarna har följts upp under två år med avseende på innehåll i sanktionen, problem under tiden samt återfall i nya brott. Det vill säga uppföljningen görs *under själva sanktionstiden* och inte efter att den har genomförts. Det påpekas i studien, liksom den föreliggande studien, att det inte är en *utvärdering* av sanktionen. Den senare studien, som redogörs för nedan, är däremot en effektstudie.

Uppföljningen visar att en stor del av ungdomarna uppvisat allvarliga problem under de två år som de haft ungdomssanktionen. För endast 13 procent har det inte uppstått några allvarligare problem såsom nya lagbrott, våldshändelser eller oplanerade förflyttningar.¹⁰ Av de dömda ungdomarna har 52 procent noteringar om tidigare kriminalitet, och inom två år efter att de har fått domen till ungdomssanktion var 82 procent registrerade för nya brott.¹¹ Huvuddelen av återfallen kan definieras som relativt allvarliga brott eftersom endast en fjärdedel av dem som återfallit fått böter eller åtalsunderlåtelse som påföljd (Justitieministeriets forskningsenhet 2006, s. 25–27).

I undersökningen studeras även vad som karaktäriserar dem som under tvåårsperioden inte återfaller i brott jämfört med dem som återfaller. De variabler som ingår i analysen är dels kopplade till den unge själv. Dessa är kön, ålder och invandrarbakgrund. Dels finns variabler som hör ihop med själva brottet

¹⁰ En ungdom förflyttas ofta under sanktionen mellan faserna, även om fas 1 och 2 kan vara på samma institution. Med oplanerade förflyttningar avses sådana som inte var avsedda utan har skett på grund av exempelvis problem som bråk och avvikningar.

¹¹ Återfall definieras som brott som medfört någon av följande påföljder: Förlängning av ungdomssanktionen, ny ungdomssanktion, "ubetinget dom", villkorlig dom, "foranstaltningssanktion", böter eller åtalsunderlåtelse (Justitieministeriets forskningsenhet 2006, s. 26). I de fall det danska ordet står inom citationstecken är betydelsen på svenska oklar. Troligen kan obetinget dom översättas till frihetsberövande påföljd (en direktöversättning skulle innebära "ovillkorlig dom", vilket ej finns på svenska) och foranstaltningssanktion till straff-föreläggande (direktöversättning "åtgärdsdom").

som resulterat i en ungdomssanktion. Dessa är antal medbrottslingar samt om den unge dömts för våldsbrott eller stöldbrott. Uppgifter om tidigare domar finns också, både i form av antalet tidigare domar och om den unge tidigare dömts för våldsbrott eller stöldbrott. Ett antal faktorer kopplade till själva genomförandet av påföljden finns också med. Dessa är om det varit möjligt att starta någon fritidsverksamhet för den unge, om den unge fått en kontaktperson samt om ungdomen har en oavbruten utbildningstid under tiden för sanktionen. Därutöver används uppgifter om tid i fas ett, sammantagen tid placerad vid institution, antalet oplanerade överflyttningar mellan säkra och öppna avdelningar samt antalet avvikningar (rymningar). Man jämför även de femtio första ungdomarna som fått sanktionen med de femtio sista för att se om delar av problemen kan tillskrivas inkörningsproblem vid införandet av sanktionen. Analyserna görs både för dem som återfaller överhuvudtaget och dem som återfaller i allvarligare brottslighet (Justitieministeriets forskningsenhet 2006, s. 28–29).

Det genomförs även ett antal regressionsanalyser för att besvara frågan om betydelsen av olika faktorer för om ungdomen återfaller eller inte respektive om ungdomen återfaller i allvarligare brott eller inte. Beskrivningen av hur regressionsanalyserna genomförts är minst sagt sparsam och inga siffror redovisas. Det är därför svårt att få en tydlig bild över vad regressionerna faktiskt resulterar i. Enligt rapporten visar jämförelsen av dem som inte återfaller med dem som återfaller endast samband med variablerna ålder och tidigare domar. De som inte återfaller har (i större utsträckning) inga tidigare domar och är något äldre än de som återfaller. Vid jämförelsen av dem som återfaller i allvarligare brott med dem som inte gör det visar regressionsanalyserna att antalet medbrottslingar, antal tidigare domar, antalet rymningar och invandrabakgrund är relaterade till risken för återfall i allvarligare brottslighet. Ungdomar med högst två medbrottslingar vid brottet återfaller i högre utsträckning i allvarlig brottslighet än ungdomar med flera medbrottslingar. Något som författarna förklarar med att brott med många gärningspersoner kan vara utslag av gruppåverkan och att de som ingår inte skulle begå så allvarliga brott under andra omständigheter. Tidigare domar visar ett starkt samband med risk för att återfalla i allvarligare brottslighet. Särskilt de med tre eller fler tidigare domar återfaller i högre utsträckning i allvarliga brott. Även avvikningar är relaterade till högre återfall i allvarliga brott, och slutligen återfaller danska ungdomar mer i allvarlig brottslighet än de med invandrabakgrund. Det senare gäller enbart vid kontroll för avvikningar. Det påvisas alltså inget samband mellan exempelvis dem som dömts till ungdomssanktion i början av påföljdens existens och senare år och risk för återfall. Inte heller finns det några samband mellan de variabler som mäter sanktionens innehåll och hur den fortskrider och risken för återfall, med undantag för avvikningar (Justitieministeriets forskningsenhet 2006, s. 29–30).

Den andra studien (Clausen & Kyvsgaard 2009) är en effektstudie. Samtliga utdömda ungdomssanktioner mellan 1 juli 2001 och 31 augusti 2006 utgör experimentgruppen. Sammantaget är det 416 domar som ingår i denna grupp. Som kontrollgrupp används de som dömts till fängelse mellan 30 dagar och 1,5 år under tiden 1 januari 1998 till 30 juni 2001. Kontrollgruppen består av 438 domar. För båda grupper gäller att ungdomen är 15–17 år vid brottstillfället. Två olika uppföljningsperioder används. För det första följs ungdomarna upp två år efter att fängelsegruppen avtjänat fängelsestraffet och ungdomssanktionsgruppen genomgått fas 1. För det andra följs grupperna upp två år efter att båda påföljderna är helt avtjänade. Uppgifter om återfall hämtas från kriminalregistret och mäts på tre sätt; 1) återfall i brott generellt oavsett vilken typ av brott, 2) återfall i brott som leder till frihetsberövande påföljd (inklusive villkorlig fängelsedom och förlängning av ungdomssanktion) och 3) antalet nya lagföringar.

Upplägget är som framgår, inte en kontrollerad undersökning där personer slumpas till den ena eller andra påföljden. Det går av förklarliga skäl inte att genomföra en sådan studie i detta fall. Det innebär att det är avgörande för tolkningen av resultaten både om det förekommer selektionsmekanismer som skiljer sig åt mellan grupperna och om bakgrundsfaktorer som kan antas ha betydelse för återfallsrisken skiljer sig åt mellan grupperna. Det visar sig att det förekommer både sådana selektionsmekanismer och skillnader i bakgrundsfaktorer.

Endast en mindre del, mellan 20 och 25 procent av de 15–17-åringar som kommer i fråga för ett fängelsestraff mellan 30 dagar och 1,5 år, döms istället till ungdomssanktion. Detta innebär att det kan vara en betydande selektion till gruppen. För att få en uppfattning om eventuella selektionsmekanismer har forskarna talat med personer från de tre största kommunerna (Köpenhamn, Odense och Århus) som har en ingående kunskap i vad som läggs till grund för att ungdomssanktion ska utdömas.¹² Dessa samtal visar att selektionen framför allt är kopplad till kriteriet att den dömde ska ha ett omfattande behandlingsbehov. Det är främst två grupper som inte kommer i fråga för ungdomssanktion. Den ena är ungdomar med förhållandevis goda sociala förhållanden och som inte anses vara i behov av behandling. Vid Århus och Odense menar man dock att man sedan tidigare känner nästan alla ungdomar som döms och att det är mycket ovanligt att de inte har sociala problem. Den andra gruppen som selekteras bort från att få ungdomssanktion är de som anses ha behov av behandling men som inte bedöms kunna eller vilja dra nytta av sanktionen. Det handlar då om dem som helt saknar samarbetsvilja eller motivation, och som man inte heller lyckas motivera till behandling. Den första gruppen kan antas ha lägre återfallsrisk medan den senare får bedömas

¹² Mer detaljerad information om vilka positioner dessa personer innehar ges inte i rapporten. Efter fråga till en av författarna anges att det är personer inom socialtjänsten som tillfrågats.

ha en högre återfallsrisk än de som slutligen döms till ungdomssanktion och ingår i experimentgruppen. Ungdomar med dessa karaktäristika ingår däremot i kontrollgruppen (Clausen & Kyvsgaard 2009, s. 8–9). Detta skiljer även ut sanktionen från den svenska påföljden, där både de med mindre sociala problem och de helt omotiverade döms till LSU.

Det förekommer även en del skillnader i de bakgrundsfaktorer som undersöks. Den viktigaste bakgrundsfaktorn för återfall i brott är som framgår av sammanställningen ovan tidigare brottslighet. Vid genomgången av tidigare kriminalitet visar det sig att de som dömts till ungdomssanktion skiljer sig väsentligt från den grupp som dömts till fängelse genom att den föregående är betydligt mindre brottsbelastad än den senare. De som dömts till ungdomssanktion är oftare ostraffade före den aktuella domen, har färre tidigare brott och mindre allvarliga typer av brott än de som dömts till fängelse. Risken för återfall i brott skiljer sig alltså mellan grupperna på så sätt att kontrollgruppen (fängelsedömda) kan antas ha klart större återfallsrisk än experimentgruppen (ungdomssanktion). Andra bakgrundsfaktorer där grupperna skiljer sig åt är ålder och kön. Bland dem som dömts till ungdomssanktion är andelen flickor och yngre högre. De sociala bakgrundsfaktorerna som ingår i materialet är i huvudsak lika mellan grupperna med två undantag. För det första har föräldrarna till dem som dömts till ungdomssanktion en högre utbildningsnivå än de som dömts till fängelse, vilket kan tala för en minskad återfallsrisk. För det andra har de som dömts till ungdomssanktion flyttat oftare under uppväxten än de som dömts till fängelse, vilket däremot kan innebära en högre återfallsrisk för dem som dömts till ungdomssanktion (Clausen & Kyvsgaard 2009, s. 14–16).

En annan skillnad som förekommer mellan grupperna är att de som dömts till ungdomssanktion har allvarligare kriminalitet i den aktuella domen än de som dömts till fängelse. De som dömts till ungdomssanktion har oftare dömts till vad som kallas för personfarlig kriminalitet, har fler brott av denna typ samt fler brott totalt i domen (Clausen & Kyvsgaard 2009). I de regressionsanalyser som genomförs i undersökningen kontrolleras för skillnaderna i bakgrundsfaktorer, och det är också resultat efter dessa kontroller som redovisas nedan.

Resultatet när ungdomssanktionsgruppen följs upp från det att de har avslutat fas 1 visar att de som dömts till ungdomssanktion har lägre återfall generellt än de som dömts till fängelse. De har också lägre återfall i brott som leder till frihetsberövande påföljd liksom en lägre frekvens återfall. Vid återfall generellt är risken 21 procent lägre för ungdomssanktion jämfört med de fängelsedömda ungdomarna, vid återfall i brott som leder till frihetsberövande påföljd 46 procent och när frekvensen mäts har de som dömts till ungdomssanktion 60 procent lägre risk för återfall i tre eller fler nya lagföringar (Clausen & Kyvsgaard 2009, s. 17–20). Med risk för återfall avses den oddskvot som beräknas i de logistiska regressionsanalyserna. Detta ska alltså inte blandas ihop med effektstorlekar eller "vanliga" skillnader i procent.

När återfallen följs upp från det att båda påföljderna är helt avtjänade visar det sig att det inte finns några skillnader i återfall generellt mellan grupperna. Inte heller frekvensen återfall visar på skillnader. Däremot förekommer skillnader i återfall i brott som leder till frihetsberövande påföljd (33 procent lägre för dem som dömts till ungdomssanktion) (Clausen & Kyvsgaard 2009, s. 20–23).

I rapporten analyseras även betydelsen av tidpunkten för domen och kontinuiteten i genomförandet av den. Med tidpunkten för domen avses om den unge dömts till ungdomssanktion i början av perioden som påföljden förekommit eller i den senare delen (jämför frågeställning 4 i denna studie). Med kontinuitet avses om man avverkar fas 1 och 2 vid samma institution. Det finns inga skillnader i återfall i brott mellan dem som dömdes de första 2,5 åren och dem som dömdes de senare 2,5 åren. Inte heller mellan dem som var på samma institution under fas 1 och 2 och dem som inte var det (Clausen & Kyvsgaard 2009, s. 23–25).

Avslutningsvis konstateras att de skillnader som kunnat visas mellan dem som dömts till ungdomssanktion och dem som dömts till fängelse kan bero på såväl den tidigare nämnda selektionen som en periodeffekt (olika tidpunkter för domarna). Det går inte att avgöra om så är fallet (Clausen & Kyvsgaard 2009, s. 27).

Genomförande och material

Material

I denna undersökning ingår ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård eller fängelse för ett brott de begått när de var 15–17 år gamla. Fängelsegruppen är hämtad från Brå:s lagföringsregister och gäller lagförda mellan 1991 och 1998.¹³ Gruppens samtliga lagföringar ingår i uttaget. De som dömts till sluten ungdomsvård har hämtats från SiS klient- och institutionsadministrativa system (KIA), där vissa uppgifter från institutionstiden tagits med och sedan har denna datafil kompletterats med gruppens registrerade brottslighet i lagföringsregistret. De som dömts till sluten ungdomsvård omfattar åren 1999–2003.¹⁴ Data från lagföringsregistret sträcker sig så långt som till år 2006, vilket var det senaste år som det fanns uppgifter för vid tidpunkten för datauttaget. Det slutliga materialet består av 470 ungdomar dömda till fängelse och 371 ungdomar dömda till sluten ungdomsvård.

Ett centralt begrepp i studier av detta slag är *ingångslagföring* (se figur 1). Det är den lagföring som ligger till grund för att en person ingår i populationen. I denna undersökning är det den första lagföringen med påföljden fängelse eller sluten ungdomsvård. En person finns bara med i materialet en gång, och eventuella efterföljande domar till fängelse eller LSU för brott begångna när de är under 18 år räknas som återfall.¹⁵ Utifrån ingångslagföringens lagföringsdatum beräknas sedan såväl återfall som tidigare brottslighet.

Återfall i brott, liksom tidigare brottslighet, mäts genom lagföringar. Dessa omfattar domar i tingsrätten, åtalsunderlåtelse och strafförelägganden. Det innebär att en del mindre allvarliga brott (ex vissa trafikförseelser m m) inte ingår. Dessutom kommer brott där den åtalade frikänns i överrätt att finnas med i materialet. På motsvarande sätt kommer brott där den åtalade frikänts i tingsrätten men dömts i överrätt *inte* att finnas med.

Utöver lagföringar används andra former av återfallsmått (och mått på tidigare belastning) i studien, vilka alla utgår från lagföringarna men är undergrupper inom dessa. De mått som används är domar (alltså lagföringar exklusive åtalsunderlåtelse och strafföreläggande) och olika brottstyper:

¹³ Materialet innefattade även 1990 men detta år fick uteslutas då det visade sig ha stora felkällor.

¹⁴ Vid jämförelsen av återfall i brott utifrån vilket år de dömdes till LSU används även återfall i ny lagföring inom ett år och i det fallet omfattas gruppen av lagförda till LSU åren 1999–2005.

¹⁵ Se dock nedan angående omkodningar för dömda till sluten ungdomsvård som erhållit ny dom till LSU-lagföringen innan de skrivits in vid ett särskilt ungdomshem.

våldsbrott, narkotikabrott, stöldbrott och trafikbrott.¹⁶ Dessutom mäts återfall genom brott som resulterat i ny dom till fängelse eller sluten ungdomsvård. Motivet till att dela upp återfallen i så många olika underkategorier är att detta möjliggör en mer nyanserad analys av gruppens återfall och tidigare brottslighet.

Uppföljningstiden är beräknad mellan *lagföringsdatum* och inte brottsdatum. Även detta följer lagföringsregistrets uppläggning. Uppföljningstiden är alltså nya lagföringar inom tre år från ingångslagföringens lagföringsdatum. Att uppföljningstiden följer lagföringsdatum är en nackdel på så sätt att det kan vara mer intressant att följa återfall *efter* att en påföljd är avtjänad. Eftersom de som ingår i studien har olika långa strafftider blir den tid de har möjlighet att återfalla efter att de verkställt sin påföljd olika lång. Det hade dock krävts såväl data från kriminalvården med frigivningsdatum som omfattande omkodningsarbete av materialet för att istället följa upp ungdomarna från frigivningsdatum.¹⁷

De brott som de unga lagförts för i domen till fängelse eller sluten ungdomsvård har delats in i olika kategorier varav en, grövre sexualbrott, närmare bör definieras här. Med *grövre sexualbrott* avses brott jämlikt Brottsbalkens sjätte kapitel där fängelse två år ingår i straffskalan. Följande brott ingår: våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande och våldtäkt mot barn samt försök till dessa brott.

En annan variabel som används i analysen är ålder. Den ålder som används är ålder vid lagföringen och inte vid brottet. Detta beror på att brottsdatum, enligt uppgifter från Brottsförebyggande rådet, har sämre kvalitet än lagföringsdatum. Jag har dock utgått från *ålder vid brottet* vid själva urvalet till studien, eftersom det är denna som är betydelsefull vid valet av påföljd.

Andreassen (2003) visar i sin genomgång av tidigare forskning om institutionsbehandling av ungdomar att en viktig faktor för en positiv effekt av institutionsbehandling är att arbeta utåt mot det omgivande samhället med så kallade prosociala kontakter. Det är alltså angeläget att institutionsplaceringen blir så öppen som situationen tillåter. Det innebär att en viktig del i institutionsbehandlingen är att främja kontakter med det omgivande samhället. Det är förstås svårt att få något mått på "öppenhet" i synnerhet i ett kvantitativt material som bygger på redan insamlade uppgifter. En variabel, som finns registrerad i SiS eget datasystem, är permissioner. Uppgifter om att så kallad dag- respektive nattaktivitet (dvs permission med övernattnings) påbörjats kommer här att användas som ett mått på öppenhet under institutionstiden. Antalet permissioner måste dock relateras till hur lång tid den unge vistats vid institutionen. Därför har kvoten mellan antal påbörjade permissioner och antal dagar placerade på SiS använts vid analysen.

¹⁶ Definition av dessa återfinns i appendix.

¹⁷ Samtliga Brå:s variabler för återfall och tidigare brottslighet utgår från lagföringsdatum. Ingen av dessa hade alltså kunna användas om återfall istället mätts från frigivning. Men eftersom kriminalvårdsdata saknas har det inte ens varit möjligt att koda om materialet.

Eftersom undersökningen utgörs av en totalundersökning anges inga konfidensintervall¹⁸ därför att dessa inte är tillämpbara vid totalundersökningar. Inga säkerhetsintervall behövs heller eftersom det är faktiska värden för hela gruppen som redovisas och inte värden från urval av populationen. Undantaget är de logistiska regressionsanalyser som genomförs. Vid värderingen av om överrisker kan betraktas som betydelsefulla eller inte redovisas konfidensintervall, trots att det är en totalundersökning. Dessa ska dock enbart ses som vägledande vid tolkningen.

Bortfall

För vissa av de ungdomar som skrivits ut från ett särskilt ungdomshem efter avtjänad sluten ungdomsvård förekommer ingen lagföring med påföljden sluten ungdomsvård i de data som levererats från Brå. Eftersom lagföringsregistret bygger på tingsrättsdomar är en möjlig förklaring att en av de noterade lagföringarna överklagats till högre rätt och att den fastställda påföljden sedermera ändrats till sluten ungdomsvård. Därför har kompletterande information begärts ut från Brottsförebyggande rådet i form av notering om domen överklagats till hovrätten. I de fall en lagföring för ett tillräckligt allvarligt brott i nära anslutning före inskrivning vid SiS överklagats har detta kodats som att detta är domen till sluten ungdomsvård (förutsatt att inte flera lagföringar kan vara aktuella). För dessa personer (16 till antalet) har strafftiden enligt SiS register använts som strafftid, eftersom någon strafftid inte är angiven i lagföringsregistret. Efter detta förfarande återstod 27 personer som inte hade någon notering i lagföringsregistret som kunde hänföras till en LSU-placering vid ett särskilt ungdomshem. Av dessa 27 har sex personer ingen notering överhuvudtaget i lagföringsregistret. En möjlig förklaring är att det vid överföringen av data till Brå har något fel i deras personnummer uppstått och de har därför inte gått att hitta i registret.¹⁹ För övriga fall kan exempelvis ett frikännande i tingsrätten ha följts av en fällande dom med LSU som påföljd i högre instans. Eftersom det för dessa 27 personer inte går att fastställa en ingångslagföring har de utgått ur materialet.

Även tio personer i fängelsegruppen har tagits bort som, enligt data från Brå, inte var under 18 år när brottet som ledde till fängelsestraff begicks.

Det ska påpekas att det för de fängesdömda inte går att göra motsvarande noggranna genomgång. För detta hade krävts data från kriminalvården över

¹⁸ Vid valet av konfidensintervall eller signifikanstester faller valet på konfidensintervall eftersom detta är vad som numera rekommenderas (Hubbard & Armstrong 2006; Armstrong 2007; Byrd 2007). Armstrong (2007) argumenterar till och med för att signifikanstester inte har något värde alls eller till och med kan vara negativa för utvecklingen av vetenskaplig kunskap.

¹⁹ En annan möjlig förklaring är att dessa personer inte varit placerade enligt LSU utan enligt LVU, och att de är felaktigt angivna som LSU i SiS datasystem. Denna förklaring förutsätter dock att de fram till och med år 2006 inte lagförts för något brott.

intagna i fängelse. Det kan alltså förväntas att det finns ett visst bortfall för de fängelsedömda i form av att överklagade domar i högre rätt resulterat i ett fängelsestraff. Mot bakgrund av att det endast är ett mindre antal sådana fall som kunnat hittas i SiS-materialet bör dock bortfallet av detta slag inte vara särskilt stort i fängelsegruppen.

Vid den noggrannare genomgång som en jämförelse mellan lagföringsregistret och data från SiS möjliggjorde, identifierades även en annan felkälla av betydelse för återfall efter placering vid SiS. Det visade sig att för 65 personer, dvs 12 procent av dem som placerats vid en SiS-institution pga dom till sluten ungdomsvård, hade ungdomen fått ny dom till sluten ungdomsvård *efter* den första domen, men *före* intagning vid en SiS-institution. Att döma av strafftiden enligt data från SiS har även straffen avtjänats samtidigt. Det innebär att dessa personer har enligt lagföringsregistret återfall i brott efter en LSU-dom redan *innan* de placerats på en institution. Detta borde även kunna gälla för de fängelsedömda, men för att undersöka det krävs uppgifter från kriminalvården om intagning i och frigivning från anstalt. Materialet jämförs därför med avseende på återfall efter fängelse respektive LSU i sitt ursprungliga skick. Vid den mer ingående analysen av de LSU-dömda ungdomarna har materialet däremot kodats om så att en ny lagföring enligt LSU före intagning på särskilt ungdomshem inte kodas som återfall i brott utan som en del av ingångslagföringen. Detta för att ge en mer rättvisande bild av de faktiska återfallen i ny lagföring. Detta betyder att brottsligheten för dessa personer har "förskjutits" så att fler brott hamnar före ingångslagföringen och färre efter.

I materialet förekommer endast 31 flickor (knappt 3%), 13 dömda till fängelse och 18 dömda till LSU. Eftersom deras antal är för litet för meningsfulla analyser har de uteslutits. Resultatredovisningen nedan gäller alltså enbart *pojkar* dömda till fängelse eller slutet ungdomsvård. Det hade i och för sig varit möjligt att ha flickorna med i materialet som helhet utan att göra könsuppdelade analyser, men eftersom det är känt att flickor återfaller mindre än pojkar (Brå 2004a) har detta ansetts olämpligt. Det hade exempelvis inneburit en risk för att, när undergrupper analyseras, någon av dessa domineras av flickor och att eventuella skillnader helt enkelt beror på olika könsfördelning.

Begränsningar

En viktig fråga för analysen är om upptäcktsrisken för fängelsegruppen och LSU-gruppen kan anses vara lika, eftersom om den skiljer sig åt kommer det att återspeglas i en skillnad i återfall i brott respektive tidigare brottsbelastning. Eftersom materialet handlar om återfall inom tre år efter lagföringen kommer fängelsegruppen respektive LSU-gruppen att innefatta lagföringar från olika tidsperioder, om än delvis överlappande. Fängelsegruppens återfall mäts under åren 1991–2003, LSU-gruppens åren 1999–2006.

Det finns anledning att misstänka att upptäcktsrisken kan vara såväl lägre som högre för LSU-gruppen. Å ena sidan har polisens upplklaringsprocent

(observera att uppklaringsprocent inte är samma sak som att det har gått att binda en person till brottet) minskat under den senare jämfört med den första delen av uppföljningsperioden, även om minskningen startade redan 1993 och alltså delvis påverkar båda grupperna (Brå 2004b, s. 17). Detta skulle tala för att LSU-dömda löper mindre risk att lagföras för nya brott (liksom att ha lagförts för brott före fängelsedom). Men den minskade uppklaringsprocenten kan sannolikt främst hänföras till personer som begår få och mindre allvarliga brott. Ungdomar som begår många och allvarliga brott är oftare kända av polisen och har på så sätt högre upptäcktsrisk även när uppklaringsprocenten generellt minskar. Till dessa hör både de fängelsedomda och de som dömts till LSU och det finns alltså ingen anledning att tro att uppklaringsprocenten skulle påverka just denna grupp ungdomar i någon större utsträckning. Å andra sidan har polisen under senare år genomfört satsningar där man riktat in sig på just högriskungdomar (Brå 2008; Carlsson 2005; Ung och Trygg i Göteborg <http://www.utg.goteborg.se/>) som sedan tidigare alltså är kända av polisen. Detta har bland annat skett i samtliga storstadsområden där en stor del av de tyngst belastade ungdomarna befinner sig. Detta talar för att LSU-dömda i detta avseende har en högre upptäcktsrisk än de fängelsedomda.

Även om det inte är några större skillnader mellan de tidsperioder som ungdomarnas brottslighet mäts (vissa år är dessutom överlappande) talar ovan resonemang för att LSU-dömda sammantaget har en högre upptäcktsrisk än de ungdomar som tidigare dömdes till fängelse.

En annan fråga är om det förekommer nya straffrättsliga faktorer som förändrats över tid och på så sätt skiljer sig mellan grupperna (utöver att påföljden slutet ungdomsvård införts). Sådana skillnader skulle kunna leda till skillnader i såväl tidigare brottslighet som risken för återfall. Granath (2007) har studerat påföljder för unga lagöverträdare med fokus på just 15–17-åringar. I den genomgång av lagstiftningen Granath gör framkommer endast en förändring som tidsmässigt bör ha betydelse för lagföringar för denna grupp. Det är den skärpning av möjligheten till att meddela åtalsunderlåtelse som genomfördes 1995. Eftersom möjligheterna till att meddela åtalsunderlåtelse för personer under 18 år minskade i och med denna skärpning kan det antas att fler brott genererade domar istället för åtalsunderlåtelse efter 1995. Granath visar även att den minskade användningen av åtalsunderlåtelse dessutom tycks vara större än förväntat utifrån förändringarna i lagstiftning. Detta talar för att det även skett en mer allmän glidning mot straffskärpning gentemot unga lagöverträdare i användningen av åtalsunderlåtelse. Vi kan alltså förvänta oss en viss förskjutning mot högre andel domar i LSU-gruppen jämfört med de fängelsedomda.

En annan viktig fråga för tolkningen av undersökningens resultat är om det är samma grupp ungdomar som tidigare dömdes till fängelse som nu döms

till slutet ungdomsvård. Det vill säga om det är samma selektionsmekanismer till de olika påföljderna. Att nästan ingen som begått brott i åldern 15–17 år döms till fängelse sedan LSU infördes kan tala för att det är samma grupper av ungdomar som nu döms till slutet ungdomsvård som tidigare dömdes till fängelse. Det finns dock anledning att anta att så trots allt inte är fallet.

Av Granaths (2007, s. 75) avhandling framgår vilken typ av påföljd ungdomar under 18 år får vid dödligt våld (inklusive försök) före och efter införandet av LSU. Det visar sig att innan LSU infördes dömdes majoriteten av dem under 18 år till vård inom socialtjänsten, utom under de sista åren innan LSU infördes. Åren 1994–1999 fick fler ungdomar fängelse än vård inom socialtjänsten. Men det är fortfarande en stor andel som får vård inom socialtjänsten. Sedan LSU infördes får istället de flesta (80%) slutet ungdomsvård. Samma tendens kan ses för grovt rån. Däremot återfinns inte denna glidning för rån av normalgraden respektive grov misshandel. För dessa brottstyper döms majoriteten av de unga till vård inom socialtjänsten både före och efter att LSU infördes. Andel dömda till fängelse respektive slutet ungdomsvård fördelar sig relativt lika före respektive efter införandet av LSU.²⁰ Som tidigare nämnts menade även många av de domare som Brå tillfrågat att fler grupper av ungdomar och fler brottstyper anses lämpade för LSU jämfört med fängelse (Brottsförebyggande rådet, Statens institutionsstyrelse & Socialstyrelsen 2002).

Detta innebär att det *inte* är samma grupp ungdomar som tidigare dömdes till fängelse, som nu får slutet ungdomsvård. Hur detta påverkar risken för återfall i brott kan vara svårt att uttala sig om eftersom jag inte vet vad som avgjorde att en person fick vård inom socialtjänsten medan en annan person fick fängelse. En faktor kan vara åldern, att de allra yngsta tenderade att få vård inom socialtjänsten medan de lite äldre fick fängelse. Det kan också vara så att de med större problemtygnd, och därför större vårdbehov, fick vård inom socialtjänsten medan de andra fick fängelse. Båda dessa möjliga skäl skulle troligen tala för en högre återfallsrisk för dem som fick vård inom socialtjänsten jämfört med dem som dömdes till fängelse, oaktat eventuell påverkan av valet av påföljd.

Hur det än förhåller sig med skälen till olika påföljdsval kan det konstateras att det tycks vara olika selektionsmekanismer för dom till fängelse jämfört med dom till slutet ungdomsvård.

Det innebär att studien inte kan tolkas som en jämförelse av om fängelse respektive slutet ungdomsvård ger olika resultat.

²⁰ För grovt rån, grov misshandel och rån av normalgraden har specialkörningar gjorts av Brottsförebyggande rådet. Perioderna som jämförs är samma som de i denna undersökning, det vill säga åren 1991–1998 med 1999–2003.

Resultat

Jämförelse mellan dömda till fängelse och slutna ungdomsvård

Tidigare brottsbelastning

Den första frågeställningen som ska besvaras är om det finns några skillnader i tidigare brottsbelastning mellan de ungdomar som före den nya påföljden dömdes till fängelse och dem som nu dömts till slutna ungdomsvård. Om sådana skillnader skulle förekomma kan det antas ha betydelse för andelen återfall. En jämförelse av första lagföringen utifrån de strategiska brott som Brottsförebyggande rådet identifierat (Brå 2000a) kommer också att göras. I tabell 2 redovisas huvudbrottet vid den första lagföringen för de ungdomar som ingår i undersökningen och som följs upp under tre år.

Tabell 2. Huvudbrott vid första lagföring. Avser personer som för brott före 18 års ålder dömts till fängelse respektive slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. Procent

Brottstyp	Fängelse	Slutna ungdomsvård
Mord/dråp	2	1
Försök till mord/dråp	0	1
Grov misshandel (även försök)	3	5
Misshandel	14	13
Rån (inkl försök)	10	19
Brott mot tjänsteman	2	3
Olaga hot	1	1
Grövre sexualbrott	2	2
Brott mot vapenlag	4	4
Övergripp i rättssak	0	1
Stöld (exkl snatteri och tillgrepp av fortskaffningsmedel) ²¹	21	15
Snatteri	7	4
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (inkl försök)	7	7
Narkotikabrott	2	3
Trafikbrott	8	6
Övrigt ²²	17	13
Summa	100	100
N	470	371

²¹ I kategorin stöld räknas övriga tillgreppsbrott exkl tillgrepp av fortskaffningsmedel.

²² I kategorin övrigt ingår en mängd olika brott, där ingen enskild brottskategori innehåller mer än enstaka fall.

Som framgår av tabellen finns inga större skillnader mellan grupperna mer än att för de fängelsedömda ungdomarna är stöld oftare huvudbrott vid första lagföringen, medan rån oftare förekommer för dem som dömts till slutet ungdomsvård. Det går dock inte att utesluta att denna skillnad kan bero på glidningar i hur handlingar definieras. Rån är en brottstyp som uppmärksammas under senare år, inte minst relaterat till ungdomar, och den ökning som skett av anmälda rån (först under slutet av 1980-talet och sedan under andra delen av 1990-talet) beror enligt Ahlberg (Brå 2004b, s. 108–109) dels på att rånbrott plötsligt blev vanligt i vissa ungdomsgäng dels på ökade polisiära insatser. Det kan dock inte uteslutas att handlingar som tidigare definierades som stöld i den allmänna trenden av minskad tolerans mot våldsbrott (Estrada 1999) har börjat betraktas som lindrigare rånbrott. En sådan glidning borde dock vara större i misstankeregistret än i lagföringsregistret.²³

Uppgifter finns även om övriga brott vid första lagföringen, men eftersom Brå inte rangordnar dessa utifrån allvarlighetsgrad, och det bedömts som för omfattande att gå igenom samtliga brott för hela gruppen (det kan förekomma ganska många brott vid en och samma lagföring) har dessa inte analyserats närmare. Cirka hälften av ungdomarna är lagförda för endast ett brott vid den första lagföringen (51% av de fängelsedömda och 46% av dem som dömts till slutet ungdomsvård).

Mot bakgrund av informationen om huvudbrotten i gruppernas första lagföring finns ingen anledning att anta att några avgörande skillnader i återfall i brott borde förekomma. Både tillgreppsbrott och rån har visat sig vara förenade med höga återfallsrisker.

Utöver första lagföring kan även grävsta brott²⁴ före den lagföring som ledde till fängelsedom eller domen till slutet ungdomsvård vara av betydelse för risken för återfall i brott. Det grävsta brottet före ingångslagföringen för dem som följs upp under tre år framgår av tabell 3.

²³ I en undersökning av ungdomsrån i Stockholm och Malmö som Brå (2000b) genomfört konstateras att händelser där en person tilltvingat sig mobil eller annat utan våld men genom ett uttalat eller outtalat hot ofta omdefinieras till stöld under processen från anmälan till dom.

²⁴ Rangordningen görs utifrån brottets straffskala.

Tabell 3. Grövsta brott före den lagföring vars påföljd var fängelse alternativt sluten ungdomsvård. Avser personer som för brott före 18 års ålder dömts till fängelse respektive sluten ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. Procent

Brottstyp	Fängelse	Sluten ungdomsvård
Ingen tidigare lagföring	22	18
Grov misshandel (även försök)	2	3
Misshandel	16	15
Rån (inkl försök)	6	16
Brott mot tjänsteman	5	6
Olaga hot	1	0
Brott mot vapenlag	2	2
Stöld (exkl snatteri och tillgrepp av fortskaffningsmedel) ²⁵	20	15
Snatteri	4	1
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (inkl försök)	8	9
Narkotikabrott	2	3
Trafikbrott	3	2
Övrigt ²⁶	9	7
Summa	100	100
N	470	371

Jämförelse mellan grövsta brott före den lagföring som resulterat i en fängelse eller en dom till sluten ungdomsvård visar också på stora likheter mellan grupperna. De skillnader som finns är samma som för första lagföringen, det vill säga de fängelsedömda har högre andel stöldbrott än de som dömts till LSU, medan de senare däremot oftare lagförts för rån som grövsta brott. Som tidigare nämnts är både rån och stöld förenade med hög återfallsrisk.

Ytterligare ett sätt att undersöka tidigare brottsbelastning är att jämföra de uppgifter som finns i lagföringsregistret om tidigare dom, åtalsunderlåtelse och strafförelägganden. Detsamma gäller för de uppgifter som finns över antal tidigare våldsbrott, trafikbrott, stöldbrott samt narkotikabrott. Dessa uppgifter framgår av tabell 4. Endast lagföringar sammantaget (domar, åtalsunderlåtelse och strafförelägganden) samt tidigare dom redovisas. En tidigare dom kan antas återspegla en allvarligare brottslighet än åtalsunderlåtelse och strafföreläggande, även om en viss förskjutning är att vänta på grund av förändringar i användandet av åtalsunderlåtelse (Granath 2007).

²⁵ I kategorin stöld räknas övriga tillgreppsbrott exkl tillgrepp av fortskaffningsmedel.

²⁶ I kategorin övrigt ingår en mängd olika brott, där ingen enskild brottskategori innehåller mer än enstaka fall.

Tabell 4. Tidigare lagföringar och domar, samt tidigare lagföringar efter brottstyper. Avser personer som för brott före 18 års ålder dömts till fängelse respektive slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003

Typ av lagföring	Fängelse	Sluten ungdomsvård
Andel med tidigare lagföring	78 %	82 %
Genomsnittligt antal tidigare lagföringar	2,4	2,4
Dom:		
Andel totalt med dom före	56 %	73 %
Genomsnittligt antal tidigare domar	1,2	1,5
Våldsbrott:		
Tidigare lagförd för våldsbrott	38 %	50 %
Genomsnittligt antal våldsbrott	0,6	0,7
Stöldbrott:		
Tidigare lagförd för stöldbrott	58 %	54 %
Genomsnittligt antal stöldbrott	1,2	1,1
Narkotikabrott:		
Tidigare lagförd för narkotikabrott	7 %	15 %
Genomsnittligt antal narkotikabrott	0,1	0,2
Trafikbrott:		
Tidigare lagförd för trafikbrott	30 %	26 %
Genomsnittligt antal trafikbrott	0,6	0,5
N	470	371

Det finns inga skillnader mellan grupperna i tidigare lagföringar totalt, vare sig i andel lagförda eller genomsnittligt antal tidigare lagföringar. Däremot finns skillnader mellan grupperna i tidigare domar. De som dömts till slutna ungdomsvård har en högre andel tidigare domar och de har även genomsnittligt fler tidigare domar. Detta var väntat, men om det enbart återspeglar skillnader i rättspraxis eller en faktisk skillnad i form av att de som dömts till slutna ungdomsvård också har begått allvarigare brott är svårt att avgöra. Skillnaderna mellan grupperna är dock relativt stora vilket kan tala för att det även handlar om allvarigare brottslighet.

Om vi istället granskar vilken typ av brott som ungdomarna tidigare lagförts för visar det sig att de som dömts till slutna ungdomsvård oftare lagförts för våldsbrott och narkotikabrott än de fängelsedömda. Däremot finns inga betydelsefulla skillnader mellan grupperna ifråga om trafikbrott och stöldbrott. Detta stöder antagandet att det inte enbart är skillnader i rättspraxis som svarar för de skillnader som finns mellan grupperna i antal och andel tidigare domar. Sammantaget kan de som dömts till slutna ungdomsvård anses ha en tyngre tidigare belastning. Detta talar för att risken för återfall skulle vara högre i gruppen som dömts till slutna ungdomsvård jämfört med dem som dömts till fängelse. Man bör dock minnas att delar av den högre andelen våldsbrott och narkotikabrott troligen kan tillskrivas ökad fokus på dessa brott från rättsväsendets sida.

En annan viktig faktor för risken för återfall i brott är ålder vid debuten. Samtliga som ingår i studien har debuterat tidigt och har på så sätt hög risk för återfall. Men om grupperna skiljer sig åt i hur gamla de är när de döms till fängelse respektive slutna ungdomsvård kan detta ha betydelse för återfallsrisken. Ålder på ungdomarna framgår av tabell 5.

Tabell 5. Ålder vid dom till fängelse eller slutna ungdomsvård. Avser personer som före 18 års ålder dömts till fängelse respektive slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. Procent

Ålder	Fängelse	Sluten ungdomsvård
15 år	1	4
16 år	12	17
17 år	53	61
18 år ²⁷	34	18
Summa	100	100
N	470	371

Som framgår är de som döms till slutna ungdomsvård yngre än de som tidigare dömdes till fängelse. Skillnaden i genomsnittsålder vid lagföringen är dock liten. De som dömts till fängelse är i genomsnitt 17,2 år och de som dömts till slutna ungdomsvård 16,9 år. Eftersom uppgifterna om ålder vid brottet är så osäkra går det dock inte att uttala sig om detta betyder att de som döms är yngre vid brottstillfället eller att de som döms till fängelse, i förhållande till brottstiden, får denna lagföring senare än de som dömts till slutna ungdomsvård. Det kan alltså bero på tidigare debut i allvarlig brottslighet eller snabbare handläggning på senare år. Det kan också bero på att man från domstolarnas sida är mer benägen att döma till slutna ungdomsvård än fängelse vid tidigare ålder, eftersom det av domstolen kan uppfattas som en mindre allvarlig sanktion än fängelse. Det framgår dock tydligt i förarbetena att det inte var tänkt att domstolen skulle ta den typen av hänsyn. Granath (2007, s. 132) visar att de som lagförs för dödligt våld inte är yngre nu än tidigare. Om det även gäller för övriga allvarliga våldsbrott talar det för att det inte är en yngre grupp som lagförs totalt sett utan att ungdomar får en frihetsberövande påföljd tidigare i och med LSU. Vad som än ligger bakom skillnaden kan det konstateras att det är en yngre grupp ungdomar som döms till slutna ungdomsvård än till fängelse. Skillnaderna i genomsnittlig ålder är dock inte så stora att de kan förväntas påverka risken för återfall i någon större utsträckning, men om de har betydelse bör det vara i den riktningen att LSU-dömda har högre risk att återfalla i brott.

²⁷ Två personer av de LSU-dömda hade hunnit fylla 19 år, dessa räknas som 19 vid beräkning av medeltal, men har lagts in i gruppen 18 år i tabellen, eftersom procentandelen blir 0 i tabellen som egen kategori.

Sammanfattningsvis visar analysen av ungdomarnas tidigare brottslighet och ålder på vissa skillnader mellan grupperna. De skillnader som förekommer talar för högre återfall i brott för dem som dömts till sluten ungdomsvård jämfört med dem som dömts till fängelse. Vid analysen av återfall i brott kommer hänsyn att tas till de skillnader som förekommer mellan grupperna, det vill säga tidigare dom, tidigare lagförd för våldsbrott respektive narkotikabrott samt ålder.

Huvudbrott vid ingångslagföringen

Nästa fråga att undersöka är om de brott som resulterat i den första fängelse domen respektive domen till sluten ungdomsvård är lika allvarliga. Även om tidigare brottslighet kan antas vara viktigare för risken för återfall är det relevant att se om det förekommer skillnader mellan grupperna i ingångslagföringen. Enligt lagstiftaren var det också meningen att sluten ungdomsvård skulle ersätta fängelsestraff för ungdomar, och att undersöka om det är skillnader mellan grupperna i de brott de lagförts för är därför av betydelse oavsett om skillnaderna skulle påverka risken för återfall eller inte.

Huvudbrottet i lagföringen framgår av tabell 6. Som tidigare nämnts har vissa av dem som dömts till sluten ungdomsvård en ny lagföring till sluten ungdomsvård redan innan de börjat avtjäna straffet. För dem som lagförts åren 1999–2003 är antalet 43 stycken (12%). Det är dock inte denna lagföring som är den så kallade ingångslagföringen, och som redovisas nedan. De största brottskategorierna vid denna andra dom, som alltså avtjänas samtidigt, är stöldbrott (23%), rån (21%) samt våld mot tjänsteman och misshandel (vardera 19%).

Tabell 6. Huvudbrott i de lagföringar som resulterat i första fängelsedom respektive första dom till slutna ungdomsvård. Avser personer som för brott före 18 års ålder dömts till fängelse respektive slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. Procent

Huvudbrott	Fängelse	Sluten ungdomsvård
Mord/dråp	4	2
Försök till mord/dråp	2	6
Grov misshandel (även försök)	14	18
Misshandel	10	1
Rån (inkl försök)	34	49
Brott mot tjänsteman	3	1
Grövre sexualbrott	4	4
Människorov och olaga frihetsberövande	0	2
Övergripping i rättsak	0	1
Allmänfarliga brott ²⁸	4	2
Mened och falsk tillvitelse	2	2
Stöld (exkl snatteri och tillgrepp av fortskaffningsmedel)	9	5
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (inkl försök)	2	2
Narkotikabrott	5	2
Trafikbrott	2	0
Övrigt ²⁹	2	3
Summa	100	100
N	470	371

Det visar sig att det finns vissa skillnader mellan grupperna när huvudbrotten jämförs. Fängelsedomda är oftare lagförda för mord och dråp, medan de LSU-dömda har en större andel försök till dessa brott. LSU-gruppen är oftare lagförda för grov misshandel medan det för de fängelsedomda är vanligare att huvudbrottet är misshandel av normalgraden. Detta behöver dock inte betyda att de som dömts till slutna ungdomsvård har begått grövre misshandelsbrott, utan kan vara en följd av den förändrade rättspraxis vid grova våldsbrott som Granath (2007) påvisat. Den tidigare påvisade skillnaden mellan grupperna i rånbrott återfinns även här. I de mindre vanliga brottskategorierna förekommer smärre skillnader, exempelvis andel lagförda för narkotikabrott och stöldbrott, men det handlar endast om några få procentenheter. Om, och i så fall vilken betydelse de påvisade skillnaderna mellan grupperna kan ha för risken för återfall i brott är svårt att säga. Det är dock sannolikt att de mindre skillnader som förekommer inte har någon större betydelse eftersom båda grupperna har det gemensamt att deras huvudbrott vid ingångslagföringen kraftigt domineras av olika former av våldsbrott.

Ett annat mått på brottens allvarlighetsgrad är straffets längd. Fängelsedomda och dömda till slutna ungdomsvård har dock delvis olika förutsättningar när strafflängden ska bestämmas. För det första är slutna ungdomsvård

²⁸ Exempelvis mordbrand.

²⁹ I kategorin övrigt ingår en mängd olika brott, där ingen enskild brottskategori innehåller mer än enstaka fall.

begränsad till maximalt fyra år, en begränsning som inte förekommer för fängelsedömda. För det andra ska domstolen ta hänsyn till att villkorlig frigivning inte förekommer vid LSU, och därför anpassa strafftiden efter detta (dvs förkorta). Men en jämförelse av strafftiderna är trots dessa skillnader relevant för undersökningen, även om det inte går att hävda att samma strafftid innebär lika straffvärde för brotten. Istället är det så att strafftiderna för dem som dömts till sluten ungdomsvård, med utgångspunkt i förarbetena till lagen, bör vara kortare vid lika allvarlig brottslighet i lagföringen. En jämförelse av strafftiderna för dem som följts under tre år visar dock att det är påtagliga skillnader i genomsnittlig strafftid (6,8 månader för fängelsedömda och 10,1 månader för LSU-ungdomarna). Även medianen skiljer sig, tre (fängelse) respektive åtta månader (LSU).

Att strafftiderna skulle vara längre för dem som dömts till sluten ungdomsvård var i och för sig väntat, det har konstaterats tidigare av exempelvis Sarnecki och Estrada (2006) och Kühllhorn (2002). En uppdelning efter brottstyp (dödligt våld, misshandel, grov misshandel, grövre sexualbrott, stöld, rån och övriga brott) visar även att de som dömts till sluten ungdomsvård genomgående fått genomsnittligt längre straff i samtliga kategorier utom för dödligt våld, även om skillnaderna inte är så stora för misshandel, grövre sexualbrott respektive stöld.

För dödligt våld kan en förklaring vara att det för de fängelsedömda oftare handlar om mord och dråp medan de LSU-dömda oftare dömts för försök till sådana brott. Skillnaden i strafftid är påtaglig mellan grupperna, 37,0 månader för fängelsedömda jämfört med 24,5 för LSU-dömda. Om vi separerar materialet på så sätt att det dödliga våldet tas bort (eftersom det är den enda kategori där fängelsedömda får längre straff och dessutom har dömts för grövre rubriceringar inom kategorin), har straffen för brott exklusive dödligt våld nästan fördubblats för de LSU-dömda jämfört med de fängelsedömda (8,9 månader jämfört med 4,8 månader). Störst förändring har skett vid grov misshandel (9,4 månader för LSU-dömda jämfört med 4,6 för fängelsedömda). Straffens längd kommer att diskuteras vidare i den avslutande diskussionen.

Även bibrotten i domen har betydelse för straffets längd. Eftersom huvudbrottet många gånger inte är det enda brottet i lagföringen, men bibrotten inte rangordnas utifrån allvarlighetsgrad, krävs det en kategorisering av samtliga bibrott om en meningsfull jämförelse ska kunna göras. Detta är möjligt om inte alltför många bibrott förekommer. Men dessvärre är det så i dessa domar. Tre fjärdedelar av de åtalade har fler än ett brott i lagföringen, över hälften fler än två och knappt hälften fler än tre. Som mest förekommer 29 brott i samma dom. Ett sätt att åtminstone delvis ta hänsyn till bibrotten är att se om det skiljer sig mellan de fängelsedömda och dem som dömts till sluten ungdomsvård i *antal* brott som ingår i domen. En sådan jämförelse visar att så inte är fallet. De fängelsedömda har i genomsnitt 4,2 brott i domen och de som dömts till sluten ungdomsvård 4,4 brott. Mycket små skillnader med andra ord. *Antal*

brott i domen kan alltså inte förklara skillnaderna i strafftid mellan grupperna, men fortfarande kvarstår förstås möjligheten att bibrotten är allvarligare för någon av grupperna. Eftersom huvudbrotten är så likartade, och antalet brott är detsamma, får det dock anses rimligt att anta att så inte är fallet.

Återfall i brott

Efter att ha analyserat hur tidigare brottslighet och brotten vid ingångslagföringen ser ut övergår vi till huvudfrågan, om det finns skillnader i återfall i brott mellan dem som dömts till fängelse och dem som dömts till sluten ungdomsvård. Nya lagföringar inom tre år framgår av tabell 7.

Tabell 7. Nya lagföringar inom tre år, totalt samt uppdelat på brottstyp. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive sluten ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003

Typ av lagföring	Fängelse	Sluten ungdomsvård
Andel med senare lagföring	68 %	78 %
Genomsnittligt antal nya lagföringar	2,1	2,4
Andel med senare dom	60 %	68 %
Genomsnittligt antal nya domar	1,3	1,6
Andel med senare fängelse/ LSU-dom	33 %	50 %
Genomsnittligt antal nya fängelse/LSU	0,6	0,9
Våldsbrott:		
Andel lagförda för våldsbrott	33 %	48 %
Genomsnittligt antal nya lagföringar för våldsbrott	0,5	0,7
Stöldbrott:		
Andel lagförda för stöldbrott	38 %	44 %
Genomsnittligt antal lagföringar för stöldbrott	0,8	0,8
Narkotikabrott:		
Andel lagförda för narkotikabrott	20 %	39 %
Genomsnittligt antal lagföringar för narkotikabrott	0,3	0,7
Trafikbrott:		
Andel lagförda för trafikbrott	25 %	32 %
Genomsnittligt antal lagföringar för trafikbrott	0,7	0,7
N	470	371

Det finns skillnader i återfall i brott inom tre år mellan grupperna i såväl lagföringar totalt, domar, senare dom till fängelse/LSU, som våldsbrott och narkotikabrott. Det finns dock inga betydelsefulla skillnader i genomsnittligt antal nya lagföringar. Som väntat utifrån tidigare brottslighet och ålder återfaller de som dömts till sluten ungdomsvård i högre utsträckning.

Variabeln senare dom till fängelse/LSU påverkas dock ovanligt mycket av det problem som tidigare nämnts, nämligen att en ny dom till sluten ungdomsvård meddelas redan innan personen tagits in vid ett särskilt ungdomshem. Detta gäller för så stor andel som 45 procent av dem som dömts till sluten ungdomsvård och inom ett år lagförs till ny LSU eller fängelsedom (det är nästan alltid LSU för denna grupp). För att ge en mer rättvisande bild har materialet därför kodats om på så sätt att samtliga nya lagföringar till fängelse eller sluten ungdomsvård inom ett år tas bort för grupperna. Jämförelsen blir i detta fall mellan *nya domar till fängelse eller sluten ungdomsvård mellan ett till tre år efter lagföringen*. Vid denna jämförelse minskar förstas det genomsnittliga antalet nya domar, men skillnaderna kvarstår (0,4 för de fängelsedomda och 0,7 för dem som dömts till LSU). Likaså minskar andelen med ny fängelse/LSU-dom, men även i detta fall är det fortfarande skillnader mellan grupperna. Av de dömda till fängelse har 27 procent ny dom till fängelse/LSU 1–3 år efter domen. För de LSU-dömda är andelen 41 procent.

För att analysera skillnaderna i återfall i brott mellan ungdomar dömda till fängelse respektive sluten ungdomsvård har bivariata logistiska regressionsanalyser genomförts.³⁰ Vid logistisk regressionsanalys studeras oddset för att en händelse ska inträffa jämfört med en vald referenspopulation, med kontroll för andra variabler som ingår i regressionen. På så sätt kan överrisker³¹ för återfall i brott för de LSU-dömda beräknas och andra oberoende faktorer, som kan ha betydelse för återfallsrisken, kontrolleras för. De faktorer som har kontrollerats för är de där grupperna skiljer sig åt, alltså tidigare dom, tidigare lagföringar för våldsbrott respektive narkotikabrott samt ålder. Eftersom tidigare lagföringar för våldsbrott och narkotikabrott ingår i kategorin tidigare dom kan dessa logiskt sett inte prövas i samma modell. Därför genomförs två separata regressioner, en där tidigare dom ingår och en där tidigare våldsbrott och narkotikabrott ingår. Skillnader i ålder visade inte på överrisker relaterade till återfall, och påverkade inte heller andra överrisker i regressionerna. Därför är ålder inte med i de slutliga modellerna.

Eftersom det kan antas att både förekomst av tidigare brottsbelastning och hur många tidigare domar, våldsbrott respektive narkotikabrott en person har kan ha betydelse för återfall i brott bör båda dessa faktorer beaktas vid utformandet av kontrollvariablerna. Ett sätt är att använda variabeln tidigare brottsbelastning på kvotdatanivå (alltså i frekvensform). Det vill säga att

³⁰ Logistisk regression väljs för att den beroende variabeln är dikotom, det vill säga återfall (i olika former) eller inte (Walsh 1990, s. 322; Edling & Hedström 2003, s. 173). Möjligen är överlevnadsanalys genom Cox regression mer rättvisande vid återfallsstudier, men Brå:s återfallsdata är inte kodade på sådant sätt att det lämpar sig för den typen av analyser. Det beror på att "tidsserien" endast består av ett tillfälle "inom tre år". Det hade behövts mer detaljerade data för en Cox regression.

³¹ Begreppen över- respektive underrisker brukar, för enkelhetens skull, användas i dessa sammanhang och avser alltså oddskvoter (Fritzell & Lundberg 1994).

använda all den information som finns i materialet. Detta är möjligt att göra vid logistiska regressionsanalyser eftersom endast den beroende variabeln behöver vara dikotom. Samtidigt kan det finnas skäl för att inte göra så utan att istället antingen göra variablerna dikotoma (har tidigare dom/har inte tidigare dom osv), eller att dela in dem i kategorier. Detta trots att det alltså innebär att man inte använder sig av all den information som finns i materialet, vilket är vad man i vanliga fall bör göra.

En anledning till att det kan vara lämpligare med att göra kategorier av variablerna som mäter tidigare brottslighet är att dessa inte är normalfördelade. Istället ser fördelningen ut så att många personer hamnar i de lägre kategorierna (inga eller ett fåtal tidigare brott) medan de med riktigt många brott är få. En annan anledning är att det är rimligt att anta att *betydelsen* av tidigare brott inte är linjär (se ex Brå 2004a och tabell 1 i denna rapport). Det vill säga att det inte finns någon anledning att anta att exempelvis åtta tidigare brott innebär dubbelt så hög risk för återfall som fyra tidigare brott. Istället är det logiskt att tänka sig att inga tidigare brott, ett fåtal respektive många tidigare brott är det som har betydelse.³²

Mot bakgrund av dessa resonemang har variablerna bearbetats för att bättre passa syftet med regressionsanalyserna. Tidigare dom har en fördelning som talar för att den bör delas in i tre kategorier eftersom relativt få inte har tidigare domar medan många har en eller två. Denna variabel har därför kodats enligt följande: inga tidigare domar, 1–2 tidigare domar och 3 eller fler tidigare domar. Med denna indelning återfinns ca en tredjedel i var och en av kategorierna (något fler i gruppen 1–2 domar). Tidigare våldsbrott och tidigare narkotikabrott har en något annorlunda fördelning. Betydligt fler än vad gäller tidigare domar har inget tidigare våldsbrott eller narkotikabrott, medan det finns få med fler än ett. Det talar för att dessa variabler passar bättre att användas som dikotoma, alltså tidigare våldsbrott eller inte respektive tidigare narkotikabrott eller inte. För våldsbrott blir materialet då ungefär tudelat, medan fördelningen för narkotikabrott är mer skev med 89 procent i gruppen utan tidigare narkotikabrott.³³

De beroende variabler som provas är de där skillnader mellan dömda till fängelse respektive slutna ungdomsvård konstaterats. Det vill säga samtliga faktorer i tabell 7 utom återfall i stöldbrott och trafikbrott. Regressionsanalyser kommer även att genomföras på variabeln senare fängelse eller slutna ungdomsvård inom 1–3 år efter lagföringen. *Vad som beräknas är alltså (even-*

³² Inte heller är variabeln egentligen av den kvalitén att åtta brott innebär exakt dubbelt så mycket som fyra brott, eftersom brotten är olika allvarliga. Man skulle alltså kunna hävda att variablerna egentligen inte uppnår nivån kvotdata i statistisk bemärkelse, även om de är uppbyggda utifrån antal och med en exakt nollpunkt.

³³ Det är dock tillräckligt många i kategorin tidigare narkotikabrott för att regressionerna ska gå att genomföras, vilket framgår av att SPSS anger att beräkningen av värdena avslutas vid ett visst värde. Vilket värde är inte det viktiga, utan det väsentliga är just att den avslutas (Walsh 1990).

tuell) överrisk för dem som dömts till slutna ungdomsvård att återfalla i olika typer av senare brottslighet jämfört med dem som dömts till fängelse, när hänsyn tagits till vissa skillnader i tidigare brottsbelastning mellan grupperna. (Samtliga regressionsanalyser redovisas i tabellbilagan, tabell 1–12.)

Av regressionsanalyserna framgår att dömda till slutna ungdomsvård har överrisker att återfalla i brott för samtliga kategorier där procentuella skillnader tidigare har visats. Det vill säga överrisker för att inom tre år återfalla i brott som leder till:

- ny lagföring,
- ny dom,
- ny påföljd till fängelse eller LSU,
- ny lagföring för våldsbrott, och
- ny lagföring för våldsbrott

Överriskerna är dock huvudsakligen inte särskilt stora, de flesta är under 2,0. Lägst är överrisken för att få en ny dom (1,5). Högst är överrisken för att återfalla i narkotikabrott (2,6). När kontroller för tidigare belastning görs, minskar som väntat överriskerna för att återfalla i brott för de LSU-dömda jämfört med dem som dömts till fängelse. Resultaten av regressionsanalyserna kan kortfattat beskrivas enligt nedan.

För risken att återfalla i brott som leder till ny lagföring inom tre år

- efter kontroll för tidigare domar kvarstår ingen betydelsefull överrisk
- efter kontroll för tidigare våldsbrott minskar överrisken
- tidigare narkotikabrott tycks inte ha betydelse för återfallsrisken.³⁴

För risken att återfalla i brott som leder till ny dom inom tre år

- efter kontroll för tidigare domar kvarstår ingen betydelsefull överrisk
- efter kontroll för tidigare våldsbrott kvarstår ingen betydelsefull överrisk
- tidigare narkotikabrott tycks inte ha betydelse för återfallsrisken.

³⁴ I de fall kontroll för tidigare narkotikabrott inte minskar överrisken för återfall i brott har regressioner genomförts där tidigare narkotikabrott kontrolleras för enbart, alltså utan att tidigare våldsbrott kontrollerats för. Inte heller i dessa fall påverkar kontroll för tidigare narkotikabrott överrisken för återfall i brott.

För risken att återfalla i allvarligare brottslighet, som leder till en ny LSU/fängelsedom inom tre år

- kvarstår skillnader mellan LSU-gruppen och de fängelsedömda efter kontroller för tidigare domar respektive tidigare våldsbrott samt narkotikabrott
- överriskerna minskar när tidigare brottslighet tas hänsyn till
- tidigare narkotikabrott tycks inte ha betydelse för risken att återfalla i allvarligare brottslighet.

För risken att återfalla i allvarligare brottslighet, som leder till en ny LSU/fängelsedom inom ett till tre år

- kvarstår skillnader mellan LSU-gruppen och de fängelsedömda efter kontroller för tidigare domar respektive tidigare våldsbrott samt narkotikabrott
- överriskerna minskar när tidigare brottslighet tas hänsyn till
- tidigare narkotikabrott tycks inte ha betydelse för risken att återfalla i allvarligare brottslighet.

För risken att återfalla i våldsbrott inom tre år

- kvarstår skillnader mellan LSU-gruppen och de fängelsedömda efter kontroller för tidigare domar respektive tidigare våldsbrott samt narkotikabrott
- överriskerna minskar när tidigare brottslighet tas hänsyn till
- tidigare narkotikabrott tycks inte ha betydelse för risken att återfalla i våldsbrott.

För risken att återfalla i narkotikabrott inom tre år

- kvarstår skillnader mellan LSU-gruppen och de fängelsedömda efter kontroller för tidigare domar respektive tidigare våldsbrott samt narkotikabrott
- överriskerna minskar när tidigare brottslighet tas hänsyn till
- även kontroll för tidigare narkotikabrott minskar överrisken för återfall.

Efter kontroller för tidigare brottslighet förekommer överrisker över 2,0 endast för att återfalla i narkotikabrott.

Detta innebär att skillnaderna i återfall i brott mellan dem som dömts till slutna ungdomsvård jämfört med dem som dömts till fängelse till stor del förklaras av tyngre tidigare belastning hos dem som dömts till slutna ungdomsvård. Vissa skillnader kvarstår dock efter kontroll för tidigare brottslighet. Det bör hållas i minnet att detta inte är en jämförelse av effekten av fängelse jämfört med slutna ungdomsvård. Som tidigare framgått är grupperna inte jämförbara eftersom slutna ungdomsvård inte bara har ersatt fängelse utan omfattar även grupper, som tidigare inte dömdes till fängelse.

Dömnda till slutna ungdomsvård

Som tidigare nämnts hade många av de LSU-dömnda noterats för ett återfall i brott redan innan de skrivits in vid ett särskilt ungdomshem. I denna del, som endast analyserar LSU-dömnda ungdomar, har materialet därför kodats om för att ge en mer korrekt bild av faktiska återfall *efter* att ungdomen placerats vid SiS. Eventuella brott under institutionstiden ingår dock fortfarande i siffrorna om återfall i brott. Återfallsfrekvensen blir alltså lägre, medan tidigare lagföringar blir högre i denna analys än i tidigare redovisade data.³⁵

Förändringar över tid som påföljden existerat

En fråga som ska besvaras är om det förekommer några skillnader i återfall i brott mellan dem som dömts till LSU under den första tiden av påföljden jämfört med senare år. Bakgrunden till denna fråga är att det tar tid att bygga upp en verksamhet som slutna ungdomsvård. Även om SiS som myndighet även tidigare haft ansvar för att vårda de mest socialt utsatta ungdomarna i Sverige, och ungdomar som begått allvarliga brott, har många av de avdelningar där de LSU-dömnda placerats antingen startat eller gjorts om från LVU-avdelning i och med den nya påföljden.³⁶ Den nya placeringsgrunden innebär även en del nya uppgifter att förhålla sig till, som att tiden den unge vistas på avdelningen är styrd av påföljden, andra regler vad gäller permissioner osv. Det kan därför antas att det tar ett antal år innan verksamhet byggts upp och fått fastare, mer stabila, former. Detta är förhållanden som bör påverka innehållet i vården, och eventuellt även återfall i brottslighet. Därför redogörs det för återfall i brott separat för åren 1999–2005 i tabell 8.³⁷

³⁵ Vid jämförelsen mellan återfall eller inte minskar även antalet personer eftersom fem personers andra lagföring till LSU ligger på andra sidan årsskiftet 2003/2004 jämfört med den första. Det innebär att dessa personer efter omkodningen inte kan följas upp under tre år.

³⁶ Se exempelvis Bergström & Rudqvist (2006) för en beskrivning av problem i samband med uppbyggnaden av ett särskilt ungdomshem för bland annat slutna ungdomsvård.

³⁷ Materialet har också granskats uppdelat på brottstyp, men ingen ny information tillkommer om återfallen årsvis, och eftersom antalet personer är litet redovisas inte dessa siffror.

Tabell 8. Nya lagföringar inom ett och tre år uppdelat på lagföringsår. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1999–2005

Lagföringar	1999 (N=46)	2000 (N=82)	2001 (N=84)	2002 (N=72)	2003 (N=80)	2004 (N=106)	2005 (N=73)
Andel med ny lagföring inom ett år	44 %	32 %	29 %	40 %	31 %	32 %	40 %
Genomsnittligt antal nya lagföringar, ett år	0,5	0,6	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5
Andel med ny lagföring inom tre år	80 %	76 %	74 %	79 %	75 %	-	-
Genomsnittligt antal nya lagföringar, tre år	2,5	2,4	2,6	2,5	1,7	-	-

Som framgår av tabellen finns ingen tydlig trend i materialet mot minskade återfall ju längre den nya påföljden existerat utan siffrorna fluktuerar över åren. Med tanke på att antalet personer är relativt litet varje år bör skillnader i procentsatser tolkas med försiktighet. Det kan alltså konstateras att någon "förbättring", i form av minskade återfall i brott, inte infunnit sig fram till och med år 2003 (som är de sista som kan följas upp under tre års tid). Det är dock fortfarande en relativt kort tid som påföljden existerat och frågan bör kanske undersökas igen om några år. Samtidigt måste hållas i minnet att det inte är rimligt att förvänta sig några större skillnader i återfall i brott för denna återfallsbenägna grupp oavsett innehåll i påföljden.

Vad utmärker dem som inte återfaller i brott?

Slutligen ska frågan om vad som utmärker den grupp ungdomar dömda till slutna ungdomsvård som återfaller i brott jämfört med dem som inte återfaller undersökas närmare. Trots att detta inte är en utvärdering av behandlingsinnehåll, och faktorer som tidigare brottslighet med mera inte går att påverka från institutionens sida, kan en sådan analys ge värdefulla bidrag till institutionernas arbete med ungdomarna. Dessutom finns en del faktorer med i denna jämförelse som är kopplade till tiden vid institutionen. Dessa faktorer handlar om öppenhet respektive "strulighet" i form av dag- och nattaktiviteter (permissioner) och avvikningar. Exempelvis visar Andreassen (2003) i sin forskningsgenomgång att öppenhet mot det omgivande samhället är relaterat till bättre behandlingsresultat vid institutionsbehandling samt att behandlingssammanbrott är negativt relaterat till behandlingsresultat (se även Vinnerljung m fl 2001). Även om avvikningar inte är egentliga behandlingssammanbrott i den bemärkelsen att behandlingen helt avbryts, kan avvikningar visa på tillfälliga behandlingsavbrott. Behandlingssammanbrott definierade som att behandlingen helt avbryts är mycket ovanliga inom LSU (liksom på särskilda ungdomshem, se Vinnerljung m fl 2001). Avvikningar

kan också användas som indikator på "strulighet" under behandlingstiden, vilket exempelvis inom tvångsvården av missbrukare visat sig vara relaterat till sämre situation vid uppföljning sex månader efter utskrivning (Larsson & Segraeus 2005, s. 72).

Två olika mått på återfall används: 1) återfall i någon typ av lagföring oavsett vilken 2) återfall i lagföring som leder till ny dom till sluten ungdomsvård eller fängelse. Anledningen till att den senare kategoriseringen används är att det för denna extremt återfallsbenägna grupp kan sägas vara ett mått på att det gått "åt rätt håll" om personen inte återfallit i så allvarligt brott att en ny frihetsberövande påföljd³⁸ dömts ut.³⁹ Det är 88 ungdomar som inte har något återfall i ny lagföring inom tre år överhuvudtaget och 203 som inte har återfallit i brott som resulterat i en ny frihetsberövande påföljd. I löpande text kommer jag att redovisa resultatet för dem som inte återfaller alls jämfört med dem som har någon ny lagföring. Resultatet för dem som återfaller i brott som leder till ny frihetsberövande påföljd redogörs för i tabellerna 15–21 i tabellbilagan. I den löpande texten kommer jag endast kort att redogöra för resultaten av dessa jämförelser efter det att jag redovisat resultatet för jämförelsen mellan dem som inte har någon ny lagföring inom tre år med dem som har minst en ny lagföring.

Tidigare brottsbelastning

Liksom vid jämförelsen av dem som dömts till fängelse är förstås tidigare brottsbelastning centralt även här för att förstå varför en person återfaller eller inte. Redovisningen följer samma struktur som tidigare, och huvudbrottet vid första lagföringen framgår av tabell 9.

³⁸ Hur begreppet "frihetsberövande" definieras kan i och för sig diskuteras. Rättspsykiatrisk vård (som är en mycket ovanlig påföljd i materialet) är exempelvis helt klart en frihetsberövande påföljd, och även skyddstillsyn, elektronisk fotboja o dyl, kan betraktas som frihetsberövande, men jag har valt att endast använda mig av den påföljd som motsvarar den mest ingripande påföljden, dvs fängelse och slutna ungdomsvård (se ex Granath 2007, för diskussion om påföljders rangordning). Slutna ungdomsvård är i och för sig annorlunda till sin karaktär än fängelse, och det är inte givet att dessa ska likställas på en skala över grad av ingripande i påföljden, men eftersom den är skapad för att ersätta just fängelse för ungdomar 15–17 år likställs de i detta sammanhang.

³⁹ Forskningen om brottsliga karriärer (se ex Shannon 2003 eller Kyvsgaard 1998 för en beskrivning) visar att för allvarliga brott är sannolikheten högre för att "nästa brott" är av mindre allvarlig karaktär än av allvarligare karaktär. Vilket för övrigt stämmer väl överens med uttrycket "regression to the mean" inom statistiken, vilket avser den vanliga utvecklingen efter extremvärden. Vad som mäts här är dock inte "nästa brott" utan om något brott under hela uppföljningsperioden om tre år resulterar i ny dom till fängelse eller LSU.

Tabell 9. Huvudbrott vid första lagföring för personer som före 18 års ålder dömts till slutna ungdomsvård uppdelat på återfall eller inte inom tre år. Lagförda mellan åren 1999–2003. Procent

Brottstyp	Ej lagförd	Ny lagföring
Mord/dråp	2	0
Försök till mord/dråp	3	1
Grov misshandel (även försök)	2	6
Misshandel	15	13
Rån (inkl försök)	19	19
Brott mot tjänsteman	6	3
Olaga hot	0	1
Grövre sexualbrott	2	2
Brott mot vapenlag	3	5
Övergripping i rättssak	0	1
Stöld (exkl snatteri och tillgrepp av fortskaffningsmedel) ⁴⁰	14	14
Snatteri	7	4
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (inkl försök)	4	8
Narkotikabrott	2	3
Allmänfarliga brott	3	0
Trafikbrott	3	8
Övrigt ⁴¹	15	12
Summa	100	100
N	88	278

Som framgår av tabellen är det små skillnader mellan grupperna i huvudbrott vid första lagföring. Om vi ser till de så kallade strategiska brotten har visserligen de som återfaller dubbelt så stor andel tillgrepp av fortskaffningsmedel (8% jämfört med 4%) men andelen är låg för båda grupperna. Andelen narkotikabrott och stöldbrott är lika mellan grupperna. En intressant skillnad är dock att av dem som inte återfaller har en större andel lagförts för mord/dråp eller försök till sådant brott. För dessa är alltså deras första lagföring den till slutna ungdomsvård. Att de dömda för mord och dråp återfinns i gruppen utan återfall kan delvis förklaras av att tre av dessa åtta personer har strafftider som är nästan tre år eller längre.

Sammanfattningsvis finns det inga skillnader i huvudbrott vid första lagföring av sådan betydelse att det bör kunna förklara varför personerna i den ena gruppen men inte i den andra har återfallit i brott.

Av tabell 10 framgår grävsta brott⁴² före den lagföring som ledde till domen slutna ungdomsvård.

⁴⁰ Till kategorin stöld räknas övriga tillgreppsbrott exkl tillgrepp av fortskaffningsmedel.

⁴¹ I kategorin övrigt ingår en mängd olika brott, där ingen enskild brottskategori innehåller mer än enstaka fall.

⁴² Rangordningen görs utifrån brottets straffskala.

Tabell 10. Grövsta brott före den lagföring vars påföljd var sluten ungdomsvård uppdelat på återfall eller inte inom tre år. Lagförda åren 1999–2003. Procent

Brottstyp	Ej lagförd	Ny lagföring
Ingen tidigare lagföring	31	15
Grov misshandel (även försök)	0	4
Misshandel	17	14
Rån (inkl försök)	6	20
Brott mot tjänsteman	7	5
Olaga hot	0	1
Brott mot vapenlag	2	2
Stöld (exkl snatteri och tillgrepp av fortskaffningsmedel) ⁴³	12	16
Snatteri	4	0
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (inkl försök)	9	8
Narkotikabrott	1	3
Trafikbrott	2	2
Övrigt ⁴⁴	9	10
Summa	100	100
N	88	278

Till skillnad mot vid jämförelsen av första brottet finns det vissa skillnader i grövsta brott före den dom som resulterat i sluten ungdomsvård. Framför allt har de som inte återfallit mer sällan någon tidigare lagföring. Men de som återfallit i brott som resulterat i ny lagföring har också en större andel våldsbrott som grövsta brott innan. I första hand handlar det om en högre andel rånbrott. I övrigt är det ganska lika fördelning mellan grupperna.

Av tabell 11 framgår tidigare brottsbelastning för dem som återfallit i brott som resulterat respektive inte resulterar i ny lagföring.

⁴³ I kategorin stöld räknas övriga tillgreppsbrott exkl tillgrepp av fortskaffningsmedel.

⁴⁴ I kategorin övrigt ingår en mängd olika brott, där ingen enskild brottskategori innehåller mer än enstaka fall.

Tabell 11. Tidigare lagföringar och domar, samt tidigare lagföringar efter brottstyper. Personer som före 18 års ålder dömts till slutet ungdomsvård uppdelat på återfall eller inte inom tre år. Lagförda mellan åren 1999–2003. Procent

Typ av lagföring	Ej lagförd	Ny lagföring
Andel med tidigare lagföring	69 %	85 %
Genomsnittligt antal tidigare lagföringar	1,5	2,8
Domslut:		
Andel totalt med tidigare dom	54 %	80 %
Genomsnittligt antal tidigare domar	0,9	1,8
Våldsbrott:		
Tidigare lagförd för våldsbrott	38 %	59 %
Genomsnittligt antal våldsbrott	0,5	0,9
Stöldbrott:		
Tidigare lagförd för stöldbrott	44 %	58 %
Genomsnittligt antal stöldbrott	0,6	1,3
Narkotikabrott:		
Tidigare lagförd för narkotikabrott	15 %	19 %
Genomsnittligt antal narkotikabrott	0,2	0,3
Trafikbrott:		
Tidigare lagförd för trafikbrott	10 %	32 %
Genomsnittligt antal trafikbrott	0,2	0,6
N	88	278

Som framgår är det påtagliga skillnader i tidigare brottsbelastning mellan dem som återfaller och dem som inte återfaller. Den enda brottskategori där grupperna inte skiljer sig åt är tidigare narkotikabrott. Även om gruppen som helhet har en tung tidigare brottsbelastning, var det väntat att sådana skillnader skulle förekomma.

Brott i domen, ålder och faktorer relaterade till institutionstiden

Ålder på ungdomarna framgår av tabell 13 i tabellbilagan. Det finns inga skillnader i ålder mellan dem som återfaller och dem som inte återfaller. Genomsnittlig ålder är 16,9 år för båda grupperna.

Finns det då skillnader i de brott som resulterade i en dom till slutet ungdomsvård mellan dem som återfallit och dem som inte återfallit? Huvudbrottet i ingångslagföringen framgår av tabell 12. Som tidigare nämnts har flera av dem som dömts till slutet ungdomsvård en ny lagföring till slutet ungdomsvård redan innan de börjat avtjäna straffet. Det är dock inte denna lagföring som är den så kallade ingångslagföringen, och även om materialet kodats om i detta avseende är det ändå ingångslagföringen som redovisas nedan.⁴⁵

⁴⁵ Vid analysen av enbart dem som dömts till slutet ungdomsvård har materialet kodats om så att återfall räknas utifrån den senare lagföringen, eftersom dessa lagföringar annars räknas som ett återfall redan innan personen vistats vid ett särskilt ungdomshem.

Det är bara fyra procent av dem som inte återfallit som avtjänar fler än en LSU-dom samtidigt. För dem som återfaller i ny lagföring är motsvarande siffra 12 procent. Det innebär att en skillnad mellan dem som återfallit och dem som inte återfallit är just att de som återfallit oftare sitter av flera LSU-domar samtidigt. De största brottskategorierna vid denna andra dom, som alltså avtjänas samtidigt, är rån (26%), stöld (24%), misshandel (21%) och våld eller hot mot tjänsteman (18%).

Tabell 12. Huvudbrott i de lagföringar som resulterat i första dom till sluten ungdomsvård uppdelat på återfall. Avser personer som före 18 års ålder dömts till sluten ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. Procent

Huvudbrott	Ej återfall	Ny lagföring
Mord/dråp	6	0
Försök till mord/dråp	12	4
Grov misshandel (även försök)	17	18
Misshandel	0	1
Rån (inkl försök)	48	50
Brott mot tjänsteman	1	1
Grövre sexualbrott	3	4
Människorov och olaga frihetsberövande	2	2
Övergrepp i rättssak	0	1
Allmänfarliga brott ⁴⁶	4	1
Mened och falsk tillvitelse	1	2
Stöld (exkl snatteri och tillgrepp av fortskaffningsmedel) ⁴⁷	1	8
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (inkl försök)	0	2
Narkotikabrott	2	2
Trafikbrott	0	0
Övrigt ⁴⁸	1	4
Summa	100	100
N	88	278

Grupperna skiljer sig något åt med avseende på huvudbrott i domen som lett till sluten ungdomsvård. De som inte återfaller har lagförts för mord och dråp samt försök till sådant brott i högre utsträckning, medan de som återfaller oftare lagförts för stöldbrott. I övrigt är grupperna lika. Dessa skillnader kan ha betydelse för återfallet på annat sätt än att skillnader i brottstyp kan innebära olika återfallsrisk, nämligen genom att olika brott kan resultera i olika långa strafftider. Det i sin tur har betydelse för hur lång tid de har på sig att återfalla i brott *efter* institutionsvistelsen. Man kan naturligtvis begå

⁴⁶ Exempelvis mordbrand.

⁴⁷ Till kategorin stöld räknas övriga tillgreppsbrott exklusive tillgrepp av fortskaffningsmedel.

⁴⁸ I kategorin övrigt ingår en mängd olika brott, där ingen enskild brottskategori innehåller mer än enstaka fall.

brott även under tiden vid institutionen, men möjligheterna till återfall är större efter avtjänat straff. En gruppindelning av strafftiderna visar också att av dem som inte återfallit har en större andel långa strafftider. Av dem som inte återfaller har 19 procent längre än tre års strafftid, vilket alltså är längre än uppföljningstiden. För dem som återfaller i ny lagföring har endast fyra procent så långa strafftider. Det finns också skillnader i genomsnittlig strafftid, där de som inte återfallit har 13,8 månaders strafftid och de som återfaller 9,0 månader. Medianen är dock samma för grupperna (8 månader).⁴⁹

Efter att ha konstaterat att det finns vissa skillnader i brottstyp och, framför allt i straffens längd, är det dags att se till de faktorer som är kopplade till själva strafftiden, avvikningar samt dag- och nattaktiviteter (permissioner). Avvikningar är få och används därför som en dikotom variabel. Permissioner hanteras dels som en dikotom variabel (andel som fått permissioner), dels som antal permissioner per 100 dagar den unge varit inskriven (strafftiden). Sedan jämförs medelvärde för denna kvot. Av tabell 13 framgår avvikningar och permissioner för grupperna.

Tabell 13. Avvikningar och permissioner under institutionstiden. Personer som dömts till sluten ungdomsvård uppdelat på återfall eller inte inom tre år. Avser personer lagförda åren 1999–2003. Procent

Typ av händelse	Ej lagförd	Ny lagföring
Andel som avvikit någon gång	10 %	28 %
Andel med dagpermission	66 %	64 %
Genomsnittligt antal/100 straffdagar	4,3	2,6
Andel med nattpermission	62 %	43 %
Genomsnittligt antal/100 straffdagar	1,2	0,6
N	88	278

Det förekommer en del skillnader mellan grupperna både vad gäller avvikningar och permissioner. De som inte har någon ny lagföring har mer sällan avvikit under institutionstiden, de har oftare haft nattpermission och de har haft en högre kvot permissioner per 100 straffdagar, vilket gäller för både dag- och nattpermissioner. Skillnaderna i avvikningar ligger i linje med tidigare forskning som visar att "strulighet" under institutionstiden är relaterat till sämre behandlingsresultat, det vill säga mer återfall i brott.

⁴⁹ Eftersom de långa straffen, över tre år, skiljer sig åt mellan grupperna och de som fått så långa straff inte avtjänat sin dom inom uppföljningstiden har samtliga analyser i denna del genomförts även utan dem med de längsta straffen. När bara de som fått upp till två års strafftid ingår i analysen ser dock fördelningen mellan grupperna i tidigare brottslighet mycket lika ut som vid analysen av samtliga ungdomar. Även de faktorer som jämförs framöver, avvikningar och permissioner, uppvisar samma mönster när bara de med maximalt två års strafftid ingår.

Att det är just skillnad i kvot per strafftid som förekommer mellan dem som återfaller respektive inte återfaller kan tala för att det inte i första hand är att någon gång *ha* permission som har betydelse, utan att ha det mer regelbundet. Detta stämmer överens med vad forskning inom institutionsbehandling visat, att strävan efter att tiden vid institutionen ska vara så öppen gentemot det omgivande samhället som är möjligt, ger bättre behandlingsresultat (Andreasen 2003). Det är dock viktigt att framhålla att det inte går att uttala sig om ifall sambandet mellan återfall och permissioner är kausalt, alltså om orsaken till skillnader i återfall beror på öppenheten. Det kan vara andra faktorer som är relaterade till såväl risken för återfall som möjligheten till öppenhet under institutionstiden som ligger bakom sambandet. En uppenbar sådan faktor är skillnaderna i tidigare brottsbelastning mellan grupperna. Vi vet sedan tidigare att detta är en av de mest betydelsefulla faktorerna för risken för återfall, men det kan också tänkas att tidigare brottsbelastning kan ligga bakom skillnader i öppenhet under institutionstiden. Det kan dock konstateras att vid kontroll för tidigare dom, lagföring, narkotikabrott respektive våldsbrott förekommer inga skillnader i vare sig andel med dag- eller nattpermission eller i genomsnittligt antal permissionsdagar per strafftid med ett undantag.⁵⁰ Undantaget är de med tidigare narkotikabrott, vilka hade färre dagpermissioner (ej narkotika 3,2; tidigare narkotika 2,2).

Ovanstående resultat talar för att skillnader i permissioner inte kan förklaras av tidigare brottslighet i form av om en person har, eller inte har, viss typ av tidigare lagföring. Inte heller korrelationsmått mellan kvoten dagpermissioner respektive nattpermissioner visar på samband med tidigare antal lagföringar, domar, våldsbrott, narkotikabrott, stöldbrott och trafikbrott (se tabell 14 i tabellbilagan), med ett undantag. Tidigare domar är svagt negativt korrelerat med antal nattpermissioner (-0,12), dvs ju fler tidigare domar en ungdom har desto färre nattpermissioner har han fått.

Resultatet av dessa kontroller talar för att det inte är tidigare brottslighet som påverkar vare sig förekomsten eller frekvensen av permissioner, vilket i sig är intressant. Det innebär dock inte att sambandet kan betraktas som kausalt eftersom det fortfarande kan vara andra faktorer som påverkar både återfallsrisken och möjligheten att få permissioner.

En viktig fråga för att behandling ska kunna ge positivt resultat har visat sig vara vad som händer efter institutionsvistelsen i form av fortsatt vård och stöd i de fall där så är påkallat. För vuxna fångar har exempelvis Nilsson (2002) visat att faktorer som boende, ordnad inkomst osv, har betydelse för återfallsrisken. Sådan detaljerad information som Nilsson hade tillgång till i sin undersökning finns inte i detta material, men uppgifter om vad den unge frigges till finns. Detta framgår av tabell 14.

⁵⁰ Detta har testats genom att de med tidigare dom och de utan jämförts med varandra osv för samtliga kategorier som kontrollerats för.

Tabell 14. Uppgifter om vad den unge skrivs ut till efter strafftiden. Avser personer som dömts till slutna ungdomsvård uppdelat på återfall inom tre år. Lagförda åren 1999–2003. Procent

Utskriven till	Ej återfall	Ny lagföring
Föräldrahemmet	50	63
Fortsatt vård vid en institution eller i ett familjehem	16	13
Eget boende	16	9
Familjemedlem/syskon	3	1
Häkte eller kriminalvårdsanstalt	0	3
Vet ej	9	4
Övrigt ⁵¹	6	7
Summa	100	100
N	88	278

Det finns skillnader i vad de som återfaller och de som inte återfaller frigges till. Framför allt handlar det om att de som återfaller i högre grad frigges till föräldrahemmet. Tyvärr finns inga andra uppgifter om den fortsatta vården än fortsatt dygnsvård (institution eller familjehem). Det är möjligt, men inte givet, att de som frigges till föräldrahemmet får mindre vårdinsatser från socialtjänsten. Att de får mindre *intensiva* insatser än de som fortsätter inom dygnsvård är självklart, men det behöver inte tolkas som att de inom dygnsvård får bättre vård, eller mer adekvata insatser. För att kunna resonera kring vad som är de mest passande insatserna, dygnsvård eller öppenvård (förutsatt att ett fortsatt vårdbehov föreligger) krävs större insikter i ungdomarnas riskfaktorer. Endast de med allra högst risk för återfall bör komma i fråga för de mest intensiva vårdinsatserna. Om ungdomar med låg risk för återfall i brott ges intensiva insatser riskerar detta, tvärtemot syftet, att öka återfall i brott (Andreassen 2003). I sammanhanget bör dock påminnas om att generellt sett har de som återfallit tyngre belastning än de som inte återfallit. På *gruppnivå* borde alltså de som återfaller ha fått mer intensiva insatser, vilket inte verkar vara fallet.

Sammantaget visar jämförelsen mellan dem som återfaller och dem som inte återfaller att det finns påtagliga skillnader mellan grupperna i tidigare brottsbelastning. De som återfaller är klart tyngre belastade sedan tidigare. Men det finns också andra skillnader mellan grupperna, som inte tycks vara relaterade till tidigare brottslighet. De som inte återfaller har haft en mer öppen institutionsvistelse, i den meningen att de relativt sett oftare har haft dag- och nattpermissioner, än de som återfaller i brott. De som återfaller tycks även ha haft en "struligare" institutionstid på så sätt att de oftare har avvikit.

⁵¹ Kategorin övrigt innehåller "annat", härbärke, inackorderingshem/träningslägenhet/stödboende och vänner.

Vad skiljer dem som begår mer allvarliga nya brott från dem som inte gör det?

Motsvarande analyser som ovan har genomförts även för dem som återfaller i mer allvarlig brottslighet jämfört med dem som inte gör det. Med mer allvarlig brottslighet avses återfall i brott som leder till ny lagföring som resulterat i en ny frihetsberövande påföljd. Dessa analyser återfinns i tabellerna 15–21 i tabellbilagan. Här redogörs kort för resultatet av denna analys.

Grupperna skiljer sig inte åt i fråga om huvudbrott i första lagföringen. Grövsta brott före domen till slutet ungdomsvård visar däremot vissa skillnader. Som väntat har de som inte återfaller i ett allvarligare brott inom tre år oftare ingen tidigare lagföring. De som återfaller i allvarligare brott har oftare som grövsta brott lagförts för rån före domen till slutet ungdomsvård. I övrigt är fördelningen över olika brottstyper lika mellan grupperna vad gäller grövsta brott före domen till slutet ungdomsvård. När vi ser på tidigare brottsbelastning uppdelat på lagföringar, domslut och olika brottstyper är det en påtaglig skillnad mellan grupperna på så sätt att de som återfaller i allvarligare brott har en tyngre tidigare belastning. Men liksom vid jämförelsen ovan finns ingen skillnad i tidigare narkotikabrott mellan grupperna. Och inte heller vid denna jämförelse förekommer det några skillnader i ålder.

Det finns inga påtagliga skillnader mellan grupperna i fråga om vilket brott som lett till domen slutet ungdomsvård. Liksom vid föregående jämförelse är det dock en högre andel av dem som återfaller som sitter av fler än en LSU-dom på samma gång (15% jämfört med 6% för dem som inte återfaller i allvarligare brott). Det finns inga skillnader i genomsnittlig strafftid för dessa grupper (10,7 månader för dem som inte återfaller och 9,5 månader för dem som får en ny fängelsedom).

Däremot förekommer det skillnader mellan grupperna i de omständigheter som hör samman med själva institutionstiden. De som återfaller i allvarligare brott har oftare avvikit under institutionstiden och har en lägre kvot permissioner än de som inte återfaller i allvarligare brott. Men det finns inga skillnader i andel med dag- eller nattpermissioner mellan grupperna. Det finns inte några större skillnader i vad de unga skrivs ut till, även om de som återfaller i allvarligare brott något oftare skrivs ut till häkte/kriminalvårdsanstalt och de som inte återfaller i allvarligare brottslighet till eget boende.

På det stora hela påminner resultaten vid jämförelsen av dem som återfaller i allvarligare brottslighet och dem som inte gör det, med resultaten vid jämförelsen av dem som återfaller i någon lagföring med dem som inte återfaller alls inom tre år. Skillnaderna är dock mindre mellan grupperna vid denna jämförelse jämfört med den tidigare.

Diskussion

I denna avslutande diskussion kommer jag inledningsvis att ta upp frågan om jämförelsen mellan fängelsedömda och dömda till sluten ungdomsvård. Därefter diskuteras jämförelsen av dem som återfaller i brott efter sluten ungdomsvård med dem som inte återfaller. Jag diskuterar även denna undersöknings resultat jämfört med effektutvärderingen av införandet av ungdomssanktion i Danmark. Avslutningsvis framför jag några synpunkter om fortsatt forskning.

Vid jämförelsen mellan dem som dömts till fängelse och dem som dömts till sluten ungdomsvård visade det sig att de som dömts till sluten ungdomsvård återföll i brott i högre utsträckning. Men det fanns även en hel del skillnader mellan grupperna i tidigare belastning som talade för att så också borde vara fallet. De som dömts till sluten ungdomsvård hade fler tidigare domar och var oftare lagförda för våldsbrott och narkotikabrott före den aktuella domen. Till viss del var det väntat att gruppen skulle ha fler domar utifrån förändrad praxis för åtalsunderlåtelse och vad tidigare studier om förändringar i påföljder för unga visat (Granath 2007). Men att de oftare är lagförda för våldsbrott och narkotikabrott talar för att det också är en tyngre belastad grupp.

Varför så är fallet är däremot svårare att förklara. Till viss del kan det tillskrivas ökad fokus från rättsväsendets sida på såväl dessa grupper av ungdomar, som på våldsbrott och narkotikabrott. Frågan är dock om det kan förklara hela skillnaden. Det är dessutom inte samma grupper av ungdomar som döms till sluten ungdomsvård som tidigare dömdes till fängelse. Det är möjligt att den grupp som tillkommit, de som tidigare fick vård inom socialtjänsten, har en tyngre belastning.

Min slutsats blir dock att även om förändrad rättspraxis kan förklara delar av skillnaderna tycks det trots allt som att de som ska verkställa påföljden slutna ungdomsvård har en tyngre belastad grupp ungdomar att hantera än de som tidigare verkställde fängelsepåföljder för personer under 18 år. Detta är dock inte liktydigt med att den grupp ungdomar som begår de allvarligaste brotten också har blivit tyngre belastad, eftersom hela den gruppen inte finns med bland de fängelsedömda ungdomarna.

Eftersom tidigare brottslighet är den viktigaste bakgrundsfaktorn för om en person återfaller eller inte är den tyngre belastningen en viktig förklaring till varför de dömda till slutna ungdomsvård återfaller i högre utsträckning. Vid

kontroller för den tyngre belastningen minskar även skillnaderna i återfall i brott. I vissa avseenden försvinner de helt, vilket gäller för återfall i senare lagföring respektive senare dom. Men för andra typer av återfall kvarstår skillnader även om de minskar. Det senare gäller för återfall i allvarigare brott som leder till en ny frihetsberövande påföljd liksom för återfall i våldsbrott och narkotikabrott. Tidigare narkotikabrott visade sig dock bara ha betydelse för risken för återfall i nytt narkotikabrott samt ny lagföring, medan tidigare domar och våldsbrott påverkade alla former av återfall.

Det betyder att den tyngre belastningen hos de LSU-dömda förklarar en del av de högre återfallen men inte hela skillnaden.

En annan fråga kopplad till analysen av fängelsedömda jämfört med dömda till slutet ungdomsvård är straffens längd. De som dömts till slutet ungdomsvård har dömts till klart längre strafftider än de som dömts till fängelse. Mot bakgrund av tidigare konstaterade tyngre belastning är en viss skillnad att vänta, även om huvudbrotten i den lagföring som ledde till slutet ungdomsvård inte skiljer sig åt på något anmärkningsvärt sätt. En uppdelning utifrån brottskategorier visade även att för alla kategorier utom det dödliga våldet har de som dömts till slutet ungdomsvård fått längre genomsnittliga straff. Men mot bakgrund av resonemangen i förarbetena till lagen (proposition 1997/98: 96) borde de som döms till slutet ungdomsvård snarare ha kortare straff vid liknande brott än de som döms till fängelse. Anledningen till det är att det inte förekommer villkorlig frigivning vid LSU och att påföljdens längd ska justeras för detta.

De strängare straffen kan bero på en allmän trend av strängare syn på brottslighet, inte minst våld, i samhället. Men det kan även hänga samman med att det är just en vårdpåföljd och inte fängelse. Domstolen kan, trots att sådana hänsyn inte ska tas, ha lättare att döma till ett längre straff när den unge placeras på en behandlingsinstitution och inte i fängelse. Även den lägre åldern på dem som fått slutet ungdomsvård jämfört med dem som dömts till fängelse kan tyda på en skillnad i inställning till påföljden hos domstolen. Om så är fallet är detta en olycklig konsekvens av den nya lagstiftningen, både ur rätts-säkerhetssynpunkt och mot bakgrund av resultat från behandlingsforskning.

Ur rättssäkerhetssynpunkt är det inte lämpligt att straffen höjs på grund av att påföljden innehåller behandlingsmoment. Det var också bland annat mot bakgrund av behovet av att tillgodose proportionalitetskravet som den nya lagen motiverades. Om den har fått motsatt effekt är detta förstås illa. Men det finns även andra problem med ökade strafftider. Andreassen (2003) visar i sin genomgång av forskning om institutionsbehandling av unga att man bör sträva efter att hålla tiden vid en institution så kort som möjligt. Nu är det förstås svårt att avgöra vad som är "lagom" tid vid en institution, men låt oss jämföra med den behandlingsmodell som utvecklats utifrån

Andreassens forskningsgenomgång, MultiFunC. Behandlingsformen riktar sig mot ungdomar med allvarliga beteendeproblem. Tiden vid institutionen avgränsas till sex till sju månader (Statens institutionsstyrelse <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6465> 2009-09-10). Detta är alltså kortare tid än de genomsnittliga straffen vid slutna ungdomsvård (10,1 månader), men ungefär samma som utdömdes för dem som fått fängelse (6,8 månader).⁵² Det är också längre tid i låsta former än vad de som döms till ungdomssanktion i Danmark vistas i, vilket jag återkommer till.

Det är alltså inte omöjligt att den ökade strafftiden har en negativ påverkan på återfall i brott, men det går inte att avgöra om så är fallet. Det kan i varje fall konstateras att de ungdomar som begår de allvarligaste brotten idag hålls inom låsta former klart längre tid än vad som gjordes tidigare.

Vid analysen av dem som dömts till slutna ungdomsvård visade det sig att det inte finns någon skillnad i återfall över tid, men det är fullt möjligt att det är för tidigt att se sådana skillnader eftersom påföljden fortfarande är relativt ny. Samtidigt bör man vara medveten om att man inte kan förvänta sig några större skillnader i återfall för denna grupp oavsett påföljdens innehåll. De flesta av dessa ungdomar kommer sannolikt att återfalla i ny brottslighet oavsett insatsernas innehåll.

Vid jämförelsen av dem som återfaller och dem som inte återfaller bland de LSU-dömda visade det sig att den grupp som återföll, föga förvånande, hade en påtagligt tyngre tidigare belastning än de som inte återföll. Men det fanns även skillnader som inte kunde förklaras av tidigare belastning. En viktig sådan skillnad var att de som inte återföll oftare hade dag- och nattpermissioner, i bemärkelsen mer regelbundna permissioner. Det är svårt att veta om det är öppenheten som påverkar återfallsrisken eller om det är andra faktorer (andra än tidigare brottslighet) som har betydelse både för återfallen och möjligheten till permissioner. Tidigare forskning stöder dock tesen att öppenhet har betydelse för bättre resultat av institutionsvård (Andreassen 2003). Frågan om öppenhet är viktig att fundera på utifrån ett verksamhetsperspektiv.

Att det är viktigt att sträva mot ökad öppenhet får stöd i denna studie, liksom i tidigare forskning, och den kan motiveras utifrån effektivitetssynpunkter men även utifrån humanistiska utgångspunkter menar jag.

Denna undersöknings resultat skiljer sig från den studie som följde ungdomssanktionen i Danmark. I den danska studien återföll de ungdomar som

⁵² För de fängelsedömda bör dessutom tid för villkorlig frigivning dras av på strafftiden för att visa den "verkliga" tiden i fängelse.

fått ungdomssanktion i lägre utsträckning än de som fått fängelse medan det är tvärtom i denna studie. Det finns dock en del tydliga skillnader mellan grupperna i de olika undersökningarna. För det första var de som dömdes till ungdomssanktion *mindre* brottsbelastade före den aktuella domen jämfört med de fängelsedömda medan de som dömdes till sluten ungdomsvård hade *tyngre* tidigare brottsbelastning än de fängelsedömda. Vid kontroll för tidigare belastning minskar skillnaderna mellan det danska och det svenska resultatet, men det finns fortfarande skillnader. En annan skillnad mellan grupperna är att selektionen till ungdomssanktion och till sluten ungdomsvård ser olika ut. De som selekteras till ungdomssanktion i Danmark är de som hade behov av vård och var motiverade, eller gick att motivera, medan de som var i behov av vårdinsatser men helt omotiverade istället fick fängelse. I Sverige förekommer ingen sådan selektion utan i stort sett alla ungdomar 15–17 år som begår mycket allvarliga brott döms till sluten ungdomsvård. Istället har en annan typ av selektion skett i Sverige, där personer som begått allvarliga brott men som tidigare dömdes till vård inom socialtjänsten nu får sluten ungdomsvård. De olika selektionsmekanismerna gör att det till ungdomssanktion selekteras en grupp med bättre prognos vad gäller återfall jämfört med dem som dömdes till fängelse medan det i Sverige tycks vara tvärtom. Fler personer med stort vårdbehov döms till sluten ungdomsvård än vad som tidigare dömdes till fängelse. Dessa selektionsmekanismer är säkerligen en bidragande orsak till de olika utfallen i Sverige och Danmark. Slutligen skiljer sig också påföljdernas innehåll åt. De som döms till ungdomssanktion i Danmark har längre strafftid (två år) men den avtjänas huvudsakligen i öppna former. I Sverige är den genomsnittliga strafftiden kortare men sammantaget tycks längre tid avtjänas i låsta former. Det går inte utifrån dessa studier att avgöra om tiden i låsta former har betydelse för de olika resultaten, men det kan vara värt att notera att en sådan skillnad tycks förekomma.

Avslutningsvis vill jag lyfta fram några behov av fortsatt forskning. För det första borde frågan om öppenhet under institutionstiden och dess relation till återfall i brott undersökas närmare. Vilka faktorer påverkar öppenheten och möjligheten att få permissioner? Om och hur är de relaterade till återfallsrisken? Har öppenheten i sig betydelse för risken att återfalla i brott? Det kräver dock mer material och dokumentation av riskbedömningar likväl som andra överväganden som ligger till grund för permissioner. Det har varit för få individer i denna studie som kunnat följas över tre år för att en uppdelning på olika institutioner (med behövlig kontroll för eventuella skillnader i tidigare brottsbelastning m.m.) skulle kunna genomföras, men en försiktig kontroll antyder att det kan förekomma en del skillnader mellan olika institutioner i praxis. Det går alltså inte att uttala sig om ifall sådana skillnader beror på andra orsaker, men om det skulle förekomma skillnader i hur olika institutioner använder sig av möjligheten till att ge permissioner skulle detta vara intressant

även ur verksamhetsutvecklingssynpunkt. Det skulle å ena sidan inte vara bra om sådana (osakliga) skillnader förekommer, men å andra sidan öppnar det upp för större möjligheter att faktiskt förändra verksamheten. Om det inte är samma risker som avgör finns ju möjligheten att förändra användandet vid de institutioner som mer sällan beviljar (ansöker om) permissioner.

Oavsett hur det förhåller sig med den frågan är det av stort intresse att närmare granska sambandet mellan permissioner och återfall i brott, inte minst eftersom det inte tycks vara tidigare brottslighet (utifrån de uppgifter som finns i lagföringsregistret) som påverkar graden av permissioner.

Annan forskning som vore angelägen är att koppla ihop de inskrivningsintervjuer med ADAD⁵³ som görs med dem som döms till sluten ungdomsvård med återfall i brott. I dessa intervjuer finns en mängd information om problem inom olika områden och att se hur dessa sammanhänger med återfall i brott vore mycket intressant. Det är också så att de institutioner som verkställer slutna ungdomsvård generellt sett är bättre på att genomföra sådana intervjuer (LSU-ungdomarna har lägre bortfall än de LVU-placerade ungdomarna), vilket ökar möjligheterna till intressanta uppföljningar. På längre sikt vore det värdefullt med kontinuerliga uppföljningar, där uppgifter vid inskrivning, utskrivning (där den unge svarar på frågor om upplevelsen av institutionstiden och vilka hjälpinsatser han tycker sig ha fått) och kompletterande uppgifter om såväl öppenhet som planerade insatser efter institutionsvistelsen relateras till återfall i brott. Inte minst mot bakgrund av att flickorna i materialet har varit för få för att kunna ingå i analysen vore uppföljningar över längre tid värdefulla.

Slutligen bör eventuell betydelse av att ungdomar idag placeras längre tid i låsta former utredas närmare. Detta motiveras även mot bakgrund av skillnaderna i denna studies resultat och den danska uppföljningen av införandet av ungdomssanktion, där ungdomarna vistas kortare tid i låsta former.

⁵³ ADAD är ett intervjuformulär som samtliga ungdomar som skrivs in på SiS ska intervjuas med. Intervjuformuläret är en översättning och omarbetning för svenska förhållanden av Adolescent Drug Abuse Diagnosis. För närmare beskrivning se Söderholm Carpelan & Hermodsson (2004) eller Statens institutionsstyrelse <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=96> (2009-09-09).

Referenser

- Andreassen, T (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar – Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia förlag.
- Andrews, D A & Bonta, J (2003) *The Psychology of Criminal Conduct*. (3rd edition) Cincinnati, Ohio: Anderson. Cop.
- Allmän SiS-rapport (2006:6) *SiS statistik år 2005*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Armstrong, S J (2007) Significance tests harm progress in forecasting, *International Journal of Forecasting* Vol. 23, s. 321–327.
- Balvig, F (2006) Voldsutvecklingen i Danmark, i Nordiska Samarbeidsrådet for Kriminologi (red.) *Våld och brottsprevention*. Rapport från Nordiska Samarbeidsrådet for Kriminologis forskarseminarium.
- Bergström, L & Rudqvist, A (2006) *Att starta ett särskilt ungdomshem – exemplet Klarälvsgården*. Forskningsrapport 1. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Brå (2000a) *Strategiska brott. Vilka brott förutsäger en fortsatt brottskarriär?* Rapport 2000:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2000b) *Ungdomar som rånar ungdomar i Malmö och Stockholm*. Rapport 2000:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2004a) *Återfall i brott – en översikt*. Rapport 2004:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2004b) *Brottsutvecklingen i Sverige 2001–2003*. Rapport 2004:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2005) *Vård för unga lagöverträdare. Socialtjänstens insatser*. Rapport 2005:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2008) *Topplistor*. Idéskrift 17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå, Statens institutionsstyrelse & Socialstyrelsen (2002) *Sluten ungdomsvård – en uppföljning*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Byrd, J K (2007) A Call for Statistical Reform in EAQ, *Educational Administration Quarterly* Vol. 43, No. 3, s. 381–391.
- Carlsson, K-M (2005) *Utvärdering av särskilda gänginsatsen*. Stencil. Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Clausen, S & Kyvsgaard, B (2009) *Ungdomssanktionen. En effektuevaluering*. Köpenhamn: Justitieministeriets forskningskontor.
- Edling, C & Hedström, P (2003) *Kvantitativa metoder. Grundläggande analysmetoder för samhälls- och beteendevetare*. Lund: Studentlitteratur.

- Estrada, F (1999) *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem: utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Avhandling i kriminologi. Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- French, S A & Gendreau, P (2006) Reducing prison misconduct: What works!, *Criminal Justice and Behaviour* Vol 33 No 2 pp 185–218.
- Fritzell, J & Lundberg, O (1994) *Vardagens villkor. Levnadsförhållanden i Sverige under tre decennier*. Stockholm: Bromberg.
- Granath, S (2007) *Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott 1980–2005. Påföljdsval, uppsätsbedömningar och kriminalpolitik. En kriminologisk analys*. Doktorsavhandling i kriminologi. Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Gustafsson, J & Rehme, C (1999) *Återfall och långtidsdömda*. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.
- Hubbard, R & Armstrong, S J (2006), Why We Don't Really Know What Statistical Significance Means: A Major Educational Failure, *Journal of Marketing Education*, Vol. 28, Issue 2, s. 114–120.
- Justitieministeriets forskningsenhet (2006) *Ungdomssanktionens förloeb*. <http://www.justitsministeriet.dk/forskning/rapporter-fra-forskningskontoret/rapport-mappe/ungdomssanktionens-forloeb/>
- Krantz, L, Lindsten, K & Ahlström, M (2000) *Kriminalvårdens redovisning av återfall*. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.
- Krantz, L & Lindsten, K (2005) *Kriminalvårdens redovisning av återfall*. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.
- Kühlhorn, E (2002) *Sluten ungdomsvård. Rättsliga reaktioner på de ungas brott före och efter införandet 1999*. Forskningsrapport nr 5. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Kyvsgaard, B (1998) *Den kriminelle karriere*. Köpenhamn: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Larsson, J & Segreus, V (2005) *Från tvång till frihet. Uppföljning av SiS missbrukarvård*. SiS följer upp och utvecklar 1/05. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Lenke, L (1977/2009) Ungdomsbrott och återfall, 1969–1975, i (red.) von Hofer, H *Leif Lenke in memoriam*. Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Lipsey, M W & Wilson, D B (1998), Effective Interventions for Serious Juvenile Offenders. A Synthesis of Research, in (ed.) Loeber, R & Farrington D P *Serious & Violent Juvenile Offenders. Riskfactors and Successful Intervention*. Thousand Oaks London New Delhi: SAGE.
- Nilsson, A (2002) *Fånge i marginalen. Uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar* Avhandling i kriminologi. Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Proposition 1997/98: 96 *Vissa reformer av påföljdssystemet*.

- Rydén-Lodi, B, Stattin, H & af Klinteberg, B (2005) *Återfallsförbrytare – vilka vara de? Några bakgrundsfaktorerers inverkan på återfall i brott*. Kriminalvårdens forskningskommitté rapport 16. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.
- Sarnecki, J & Estrada, F (2006) Keeping the Balance Between Humanism and Penal Punitivism. Recent trends in Juvenile Delinquency and Juvenile Justice in Sweden. *International Handbook of Juvenile Justice*, Dordrecht.
- Shannon, D (2003) *Swedish Graffiti. A Criminological perspective*. Avhandling i kriminologi. Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Statens institutionsstyrelse. Information om ADAD <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=96> (2009-09-09).
- Statens institutionsstyrelse. Information om MulitFunC <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6465> (2009-09-10).
- Söderholm Carpelan, K & Hermodsson, A (2004) ADAD och utvecklingen av ett dokumentationssystem för ungdomar, *Nordisk socialt arbeid*. Vol 24 No 2, s. 110–123.
- Ung och Trygg i Göteborg. Informationssida <http://www.utg.goteborg.se/> (2009-01-15)
- Walsh, A (1990) *Statistics for the Social Sciences. With computer applications*. New York: Harper & Row.
- Vinnerljung, B, Sallnäs, M & Kyhle Westermarck, P (2001) *Sammanbrott vid tonårsplaceringar: om ungdomar i fosterhem och på institution*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Tabellbilaga

Tabell 1. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till ny lagföring inom tre år. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2		
	CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd						
Fängelse	1,0			1,0		
LSU	1,6	1,2	2,2	1,4	1,0	1,9
Tidigare domar						
Nej				1,0		
1–2				2,4	1,7	3,4
3–				9,0	4,8	17,0

Tabell 2. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till ny lagföring inom tre år. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2			Modell 3		
	CI 95 %			CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd									
Fängelse	1,0			1,0			1,0		
LSU	1,6	1,2	2,2	1,5	1,1	2,1	1,5	1,1	2,0
Tidigare våldsbrott									
Nej				1,0			1,0		
Ja				2,6	1,8	3,6	2,5	1,8	3,5
Tidigare narkotikabrott									
Nej							1,0		
Ja							1,4	0,8	2,5

Tabell 3. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till ny dom inom tre år. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2		
	CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd						
Fängelse	1,0			1,0		
LSU	1,5	1,1	1,9	1,2	0,9	1,7
Tidigare domar						
Nej				1,0		
1–2				2,5	1,8	3,4
3–				9,4	5,4	16,1

Tabell 4. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till ny dom inom tre år. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2			Modell 3		
	CI 95 %			CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd									
Fängelse	1,0			1,0			1,0		
LSU	1,5	1,1	1,9	1,4	1,0	1,8	1,3	1,0	1,7
Tidigare våldsbrott									
Nej				1,0			1,0		
Ja				2,6	1,9	3,5	2,5	1,9	3,4
Tidigare narkotikabrott									
Nej							1,0		
Ja							1,4	0,8	2,3

Tabell 5. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till påföljden fängelse eller slutna ungdomsvård inom tre år. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2		
	CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd						
Fängelse	1,0			1,0		
LSU	2,1	1,6	2,8	1,9	1,4	2,5
Tidigare domar						
Nej				1,0		
1–2				2,2	1,6	3,2
3–				5,1	3,3	7,7

Tabell 6. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till påföljden fängelse eller slutna ungdomsvård inom tre år. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2			Modell 3		
	CI 95 %			CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd									
Fängelse	1,0			1,0			1,0		
LSU	2,1	1,6	2,8	1,9	1,5	2,6	1,9	1,4	2,5
Tidigare våldsbrott									
Nej				1,0			1,0		
Ja				2,3	1,8	3,1	2,3	1,7	3,0
Tidigare narkotikabrott									
Nej							1,0		
Ja							1,3	0,8	2,0

Tabell 7. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till påföljden fängelse eller sluten ungdomsvård mellan ett till tre år efter lagföring. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive sluten ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2		
	CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd						
Fängelse	1,0			1,0		
LSU	1,9	1,4	2,5	1,7	1,2	2,2
Tidigare domar						
Nej				1,0		
1–2				2,2	1,5	3,2
3–				4,9	3,2	7,4

Tabell 8. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till påföljden fängelse eller sluten ungdomsvård mellan ett till tre år efter lagföring. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive sluten ungdomsvård. Lagförda år 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2			Modell 3		
	CI 95 %			CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd									
Fängelse	1,0			1,0			1,0		
LSU	1,9	1,4	2,5	1,7	1,3	2,3	1,7	1,3	2,3
Tidigare våldsbrott									
Nej				1,0			1,0		
Ja				2,1	1,6	2,8	2,1	1,5	2,8
Tidigare narkotika-brott									
Nej							1,0		
Ja							1,3	0,8	2,1

Tabell 9. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till lagföring för våldsbrott inom tre år. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive sluten ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2		
	CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd						
Fängelse	1,0			1,0		
LSU	1,9	1,4	2,5	1,7	1,3	2,3
Tidigare domar						
Nej				1,0		
1–2				1,8	1,3	2,4
3–				3,8	2,5	5,8

Tabell 10. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till lagföring för våldsbrott inom tre år. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive sluten ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2			Modell 3		
	CI 95 %			CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd									
Fängelse	1,0			1,0			1,0		
LSU	1,9	1,4	2,5	1,8	1,3	2,3	1,8	1,3	2,4
Tidigare våldsbrott									
Nej				1,0			1,0		
Ja				2,1	1,6	2,8	2,1	1,6	2,9
Tidigare narkotika-brott									
Nej							1,0		
Ja							0,9	0,6	1,5

Tabell 11. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till lagföring för narkotika-brott inom tre år. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive sluten ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2		
	CI 95 %			CI 95 %		
Påföljd						
Fängelse	1,0			1,0		
LSU	2,6	1,9	3,5	2,4	1,7	3,3
Tidigare domar						
Nej				1,0		
1–2				1,9	1,3	2,7
3–				3,8	2,4	5,9

Tabell 12. Logistisk regressionsanalys av skillnader i återfall i brott som leder till lagföring för narkotika-brott inom tre år. Avser personer som för brott begångna före 18 års ålder dömts till fängelse respektive sluten ungdomsvård. Lagförda åren 1991–2003. N = 841

Oberoende variabler	Modell 1			Modell 2			Modell 3		
	CI 95%			CI 95%			CI 95%		
Påföljd									
Fängelse	1,0			1,0			1,0		
LSU	2,6	1,9	3,5	2,4	1,8	3,3	2,2	1,6	3,0
Tidigare våldsbrott									
Nej				1,0			1,0		
Ja				2,3	1,7	3,1	2,1	1,5	2,9
Tidigare narkotika-brott									
Nej							1,0		
Ja							3,8	2,4	6,1

Tabell 13. Ålder vid första dom till slutna ungdomsvård uppdelat efter återfall i brott. Avser personer som före 18 års ålder dömts till slutna ungdomsvård. Lagförda åren 1999–2003.⁵⁴

Ålder	Ej återfall	Ny lagföring
15 år	6	4
16 år	20	16
17 år	57	62
18 år ⁵⁵	17	18
Summa	100	100
N	88	278

Tabell 14. Korrelation (Pearsons r) mellan dagpermissioner respektive nattpermissioner och tidigare brottsbelastning. Personer som före 18 års ålder dömts till slutna ungdomsvård. Avser personer lagförda åren 1999–2003. Procent

Tidigare brottslighet	Dagpermissioner/strafftid	Nattpermissioner/strafftid
Antal tidigare lagföringar	- 0,052	- 0,084
Antal tidigare domslut	- 0,049	- 0,123
Antal tidigare våldsbrott	- 0,059	-0,084
Antal tidigare narkotikabrott	- 0,062	- 0,058
Antal tidigare stöldbrott	- 0,042	- 0,066
Antal tidigare trafikbrott	-0,007	- 0,002

⁵⁴ Som tidigare nämnts har 10 procent av personerna kodats om inför analysen av LSU-gruppen. Deras ålder räknas dock fortfarande från deras första LSU-dom.

⁵⁵ Två personer av de LSU-dömda hade hunnit fylla 19 år, dessa räknas som 19 vid signifikans-tester, men har räknats till gruppen 18 år i tabellen.

Tabell 15. Huvudbrott vid första lagföring för personer som före 18 års ålder dömts till slutna ungdomsvård uppdelat på återfall i ny lagföring som resulterat i en dom till fängelse eller slutna ungdomsvård inom tre år. Lagförda åren 1999–2003. Procent

Brottstyp	Ej fängelse	Fängelse
Mord/dråp	1	1
Försök till mord/dråp	2	1
Grov misshandel (även försök)	5	5
Misshandel	13	14
Rån (inkl försök)	19	18
Brott mot tjänsteman	3	3
Olaga hot	0	2
Grövre sexualbrott	3	1
Brott mot vapenlag	5	4
Övergripping i rättsak	0	2
Stöld (exkl snatteri och tillgrepp av fortskaffningsmedel) ⁵⁶	14	16
Snatteri	3	6
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (inkl försök)	6	8
Narkotikabrott	4	1
Allmänfarliga brott	2	0
Trafikbrott	5	9
Övrigt ⁵⁷	15	8
Summa	100	100
N	203	163

Tabell 16. Grövt brott före den lagföring vars påföljd var slutna ungdomsvård. Personer som före 18 års ålder dömts till slutna ungdomsvård uppdelat på återfall i ny lagföring som resulterat i en dom till fängelse eller slutna ungdomsvård inom tre år. Lagförda åren 1999–2003. Procent

Brottstyp	Ej fängelse	Fängelse
Ingen tidigare lagföring	26	10
Grov misshandel (även försök)	2	5
Misshandel	16	14
Rån (inkl försök)	11	24
Brott mot tjänsteman	4	7
Olaga hot	0	1
Brott mot vapenlag	2	2
Stöld (exkl snatteri och tillgrepp av fortskaffningsmedel)	14	16
Snatteri	2	1
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (inkl försök)	9	7
Narkotikabrott	3	2
Trafikbrott	2	2
Övrigt ⁵⁸	9	8
Summa	100	100
N	203	163

⁵⁶ Till kategorin stöld räknas övriga tillgreppsbrott exkl tillgrepp av fortskaffningsmedel.

⁵⁷ I kategorin övrigt ingår en mängd olika brott, där ingen enskild brottskategori innehåller mer än enstaka fall.

⁵⁸ I kategorin övrigt ingår en mängd olika brott, där ingen enskild brottskategori innehåller mer än enstaka fall.

Tabell 17. Tidigare lagföringar och domar totalt och efter brottstyper. Personer som före 18 års ålder dömts till slutna ungdomsvård uppdelat på återfall i ny lagföring som resulterat i en dom till fängelse eller slutna ungdomsvård inom tre år. Lagförda åren 1999–2003. Procent

Typ av lagföring	Ej fängelse	Fängelse
Andel med tidigare lagföring	74 %	90 %
Genomsnittligt antal tidigare lagföringar	1,9	3,1
Domslut:		
Andel totalt med domslut före	64 %	86 %
Genomsnittligt antal tidigare domslut	1,3	2,0
Våldsbrott:		
Tidigare lagförd för våldsbrott	44 %	66 %
Genomsnittligt antal våldsbrott	0,9	1,0
Stöldbrott:		
Tidigare lagförd för stöldbrott	47 %	64 %
Genomsnittligt antal stöldbrott	0,8	1,5
Narkotikabrott:		
Tidigare lagförd för narkotikabrott	15 %	22 %
Genomsnittligt antal narkotikabrott	0,2	0,3
Trafikbrott:		
Tidigare lagförd för trafikbrott	23 %	34 %
Genomsnittligt antal trafikbrott	0,3	0,8
N	203	163

Tabell 18. Ålder vid första dom till slutna ungdomsvård. Avser personer som före 18 års ålder dömts till slutna ungdomsvård uppdelat på återfall i ny lagföring som resulterat i en dom till fängelse eller slutna ungdomsvård inom tre år. Lagförda åren 1999–2003.⁵⁹

Ålder	Ej fängelse	Fängelse
15 år	6	2
16 år	15	20
17 år	63	57
18 år21	16	21
Summa	100	100
N	203	163

⁵⁹ Som tidigare nämnts har 10 procent av personerna kodats om inför analysen av LSU-gruppen. Deras ålder räknas dock fortfarande från deras första LSU-dom.

⁶⁰ Två personer av de LSU-dömda hade hunnit fylla 19 år, dessa räknas som 19 vid signifikanstester, men har räknats till gruppen 18 år i tabellen.

Tabell 19. Huvudbrott i de lagföringar som resulterat i första dom till slutna ungdomsvård. Avser personer som före 18 års ålder dömts till slutna ungdomsvård uppdelat på återfall i ny lagföring som resulterat i en dom till fängelse eller slutna ungdomsvård inom tre år. Lagförda åren 1999–2003. Procent

Huvudbrott	Ej fängelse	Fängelse
Mord/ dråp	2	1
Försök till mord/dråp	7	4
Grov misshandel (även försök)	19	17
Misshandel	1	1
Rån (inkl försök)	47	52
Brott mot tjänsteman	1	2
Grövre sexualbrott	4	3
Människorov och olaga frihetsberövande	3	2
Övergrip i rättssak	0	1
Allmänfarliga brott ⁶¹	3	1
Mened och falsk tillvitelse	2	1
Stöld (exkl snatteri och tillgrepp av fortskaffningsmedel)	3	9
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (inkl försök)	1	2
Narkotikabrott	3	1
Trafikbrott	0	0
Övrigt ⁶²	4	3
Summa	100	100
N	203	163

Tabell 20. Avvikningar och permissioner under institutionstiden. Personer som före 18 års ålder dömts till slutna ungdomsvård uppdelat på återfall i ny lagföring som resulterat i en dom till fängelse eller slutna ungdomsvård inom tre år. Lagförda åren 1999–2003. Procent

Typ av händelse	Ej fängelse	Fängelse
Andel som avvikit någon gång	15 %	34 %
Andel med dagpermission	64 %	65 %
Genomsnittligt antal/100 straffdagar	3,7	2,3
Andel med nattpermission	51 %	42 %
Genomsnittligt antal/100 straffdagar	1,0	0,8
N	203	163

⁶¹ Ex mordbrand.

⁶² I kategorin övrigt ingår en mängd olika brott, där ingen enskild brottskategori innehåller mer än enstaka fall.

Tabell 21. Uppgifter om vad den unge skrivs ut till efter strafftiden. Avser personer som före 18 års ålder dömts till sluten ungdomsvård uppdelat på återfall i ny lagföring som resulterat i en dom till fängelse eller sluten ungdomsvård inom tre år. Lagförda åren 1999–2003. Procent

Utskriven till	Ej fängelse	Fängelse
Föräldrahemmet	58	62
Fortsatt vård vid en institution eller i ett familjehem	13	15
Eget boende	14	7
Familjemedlem/syskon	2	2
Häkte eller kriminalvårdsanstalt	0	4
Vet ej	6	4
Övrigt ⁶³	7	6
Summa	100	100
N	203	163

⁶³ Kategorin övrigt innehåller "annat", härbärke, inackorderingshem/träningslägenhet/stödboende och vänner.

Appendix

Definition av variabler som mäter tidigare respektive senare brott

Variabel	Definition
Våldsbrott	Antal lagföringar innehållande våldsbrott. Med våldsbrott avses mord, dråp, misshandel, våldtäkt, rån samt våld mot tjänsteman.
Narkotikabrott	Antal lagföringar innehållande brott mot narkotikastrafflagen (1968:64).
Stöldbrott	Antal lagföringar innehållande stöldbrott. Med stöldbrott avses brott mot 8 kap. BrB, utom 5,6 §§ (rån, grovt rån).
Trafikbrott	Antal lagföringar innehållande brott mot trafikbrottslagen (1951:649).

Tidigare utgivna rapporter i serien ”SiS följer upp och utvecklar”

- 1/98 Rällsögården. 40 års verksamhet vid ett behandlingshem för vuxna missbrukare. (Kerstin Möller, Arne Gerdner, Anita Oscarsson)
- 2/98 Bli sedd, välja väg och förändras. Utvärdering av utredningsarbetet vid Villa Ljungbacken – en ungdomsinstitution inom SiS. (Göran Sandell, Jeanette Olsson)
- 3/98 Årsrapport DOK 96. Personer inskrivna vid LVM-institutioner under 1996 – bakgrund, livssituation och vårdbehov.
- 1/99 Årsrapport DOK 97. Personer inskrivna vid LVM-institutioner under 1997 – bakgrund, livssituation och vårdbehov.
- 2/99 Med familjen för förändring. Institutionsbaserat familjearbete. (Martha Kesthely)
- 3/99 Klockbacka – en välintegrerad akutinstitution. (Gurli Fyhr)
- 4/99 Behandling av adopterade barn på särskilt ungdomshem. Förslag till en behandlingsmodell. (Jan-Åke Eriksson, Inger Sundqvist)
- 5/99 Ett år efter utskrivning – vad hände sen? En uppföljning av 31 LVM-klienter och deras situation ett år efter utskrivning. (Håkan Larsson, Märta Ollus)
- 6/99 Beroende av droger – utsatt för övergrepp? Intervju- och enkätundersökning av drogberoende män på Rällsögården 1998. (Anders Nyman)
- 1/00 Årsrapport ADAD 97. Ungdomar som skrivits in på särskilda ungdomshem under 1997 – bakgrund, livssituation och behandlingsbehov.
- 2/00 Årsrapport DOK 98. Personer inskrivna vid LVM-institutioner under 1998 – bakgrund, livssituation och vårdbehov.
- 3/00 Utfall och kvalitet inom LVM-vården. Uppföljning av Lunden och Älvgården. (Arne Gerdner)
- 4/00 Årsrapport DOK 99. Personer inskrivna vid LVM-institutioner under 1999 – bakgrund, livssituation och vårdbehov.
- 5/00 Tiden på Älvan och ett år efter ... 25 pojkars syn på vistelsen samt uppföljning ett år efter utskrivning. (Anna Michanek, Marianne Kristiansson, Rose-Marie Westermarck, Bella Machado)
- 1/01 Årsrapport ADAD 98. Ungdomar som skrivits in på särskilda ungdomshem under 1998 – bakgrund, livssituation och behandlingsbehov.
- 2/01 Flickan och hästen. Bilder från ett hem för särskild tillsyn. (Sven Forsling)
- 3/01 Årsrapport DOK 00. Personer inskrivna vid LVM-institutioner under år 2000 – bakgrund, livssituation och vårdbehov.
- 1/02 Årsrapport ADAD 99. Nyinskrivna ungdomar på särskilda ungdomshem under 1999 – bakgrund, livssituation och behandlingsbehov.
- 2/02 Unga förövare av sexuella övergrepp. Tunagårdens behandlingsmodell. (Åsa Jeppsson, Inga Tidefors Andersson, Eva Löwdahl)
- 3/02 Barfotabarn. Flickors vandring från LVU till LVM. (Anette Kindstrand, Tomas Theorin)

- 4/02 SCL-90. Svensk normering, standardisering och validering av symtomskalan. (Mats Fridell, Zvonimir Cesarec, Monica Johansson, Stine Malling Thorsen)
- 1/03 Psykisk och somatisk belastning hos tvångsvårdade kvinnor. LVM- och LVU-vårdade kvinnor vid Lunden. (Irène Jansson, Mats Fridell)
- 2/03 Att bedöma risk för återfall bland antisociala unga. En kunskapsöversikt. (Niklas Långström)
- 3/03 Det finns inga hopplösa fall, eller ...? Unga kvinnors möte med vården inom SiS. (Mai-Louise Björk, Inger J:son Knodt)
- 4/03 Kontaktmannaskap. Emotionella upplevelser hos behandlingsassistenter inom LVM-vården. (Anita Helgesson)
- 5/03 Årsrapport ADAD 00. Ungdomar som skrivits in på särskilda ungdomshem under år 2000 – bakgrund, livssituation och behandlingsbehov.
- 1/04 Från miljöterapi till KBT. Institutionsbehandling av kriminella pojkar. (Bengt Daleflod, Martin Lardén)
- 2/04 Årsrapport DOK 01. Personer inskrivna vid LVM-institutioner under år 2001 – bakgrund, livssituation och vårdbehov.
- 3/04 Kvinnliga LVM-klienters våld på institution. En studie vid Lunden, Rebecka och Runnagården. (Tom Palmstierna)
- 4/04 Institutionsbaserad LVM-forskning. 12 år av forskning, utveckling och utvärdering vid Karlsvik. (Björn Sallmén)
- 5/04 MAPS. En metodik för att göra dokumentation användbar i behandling. (David Öberg)
- 1/05 Från tvång till frihet. Uppföljning av SiS missbrukarvård. (Jonas Larsson, Vera Segraeus)
- 2/05 ADAD. Uppföljning 2000–2002. (Stefan Nordqvist)
- 3/05 Flickor i tvångsvård. Utvärdering av tolvstegsinriktad §12-vård av unga kvinnor. (Arne Kristiansen)
- 1/06 Svensk social barnavård ur ett könsperspektiv 1993–2003. En litteraturgenomgång. (Petra Ulmanen, Gunvor Andersson)
- 2/06 Rum för återanpassning. Den fysiska miljöns betydelse inom ungdomsvården – en miljöpsykologisk översikt. (Jan Janssens, Thorbjörn Laike)
- 3/06 Att övervinna världen. Om verksamhet och ideologi vid Granhult – ett särskilt ungdomshem. (Göran Johansson)
- 1/07 Erfarenhetsinläring och lärstilar. Analys och standardisering av Kolbs Learning Style Inventory i svensk version. With an English Summary. (Sven Marke, Zvonimir Cesarec)
- 1/08 Det slutna tjejrummet. Missbrukande flickor i tvångsvård. (Karin Trulsson)
- 2/08 MTFC. Ett evidensbaserat manualstyrt behandlingsprogram. (Lotta Højman, Nick Dovik)
- 3/08 Ett kontrakt för livet. Utvärdering av en särskild satsning på missbrukarvården. (Ali Hajighasemi)

- 4/08 Att starta ett program. Första stegen i arbetet med SiS-Komet. (Lina Ponnert, Kerstin Svensson)
- 1/09 Att arbeta på enkönade eller blandade avdelningar. Betydelse för vårdens utformning vid särskilda ungdomshem. (Tove Pettersson)
- 1/10 Etnicitet i ungdomsvården. Yrkesverksammas och ungdomars muntliga framställningar. (Goran Basic)

I Sverige infördes 1999 en ny påföljd genom Lagen om slutna ungdomsvård (LSU) vars verkställighet lades på särskilda ungdomshem. Personer som begick allvarliga brott i åldern 15–17 år skulle i fortsättningen inte placeras inom kriminalvården eftersom sådan placering ansågs öka risken för att den unge uppfattar det som en bekräftelse på sig själv som kriminell. Det anses inte heller rimligt att bestraffa unga personer lika hårt som vuxna. Vid dom till slutna ungdomsvård ska brottets straffvärde följas men vid verkställigheten ska den unges behov av vård tillmätas stor betydelse.

I studien jämförs återfall i brott bland ungdomar som dömdes till fängelse åren 1991–1998 och ungdomar som dömts till LSU åren 1999–2003. Uppföljningstiden är 3 år. Frågor som tas upp i rapporten är: Hur blev det med strafftiderna jämfört med fängelsedomar vid motsvarande brott? Är grupperna jämförbara vad gäller brottens allvarlighetsgrad? Hur stor andel återfaller och hur ser återfallsbrotten ut? Hur skiljer sig de som inte återfaller från dem som återfaller?

Statens
institutions
styrelse SiS

Statens institutionsstyrelse SiS
Box 163 63, 103 26 Stockholm
Telefon vx: 08-453 40 00
Telefax: 08-453 40 50
Besöksadress: Drottninggatan 29
www.stat-inst.se